

5. заседание

Понеделник, 10 ноември, 1924 година

(Открито отъ подпредседателя Н. Найденовъ, въ 16 ч. 10 м.)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля г. секретаря да направи проверка по списъка на присъстваващите г. г. народни представители.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. ст.): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха следните народни представители: Алиевъ Афузъ Садыкъ, Атанасовъ Никола, Баевъ Христо, Баралиевъ Христо, Бошняковъ Димитъръ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Ради, Василевъ Славейко, Вълчевъ Ангелъ, Георгиевъ Додю, Гургиновъ д-ръ Александъръ, Гоговъ Дблячо Тодоровъ, Горбановъ Иванъ, Господиновъ Христо П, Гочевъ Стефанъ, Гроздановъ Йорданъ, Грозевъ Иванъ, Гургутски Рангелъ, Димитровъ Тодоръ, Домузчиевъ Василь, Донсузовъ Михаилъ, Дончевъ Георги, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Желъзковъ Петъръ, Ивановъ Пани, Илиевъ Иванъ, Кабакчиевъ Христо, Каравановъ Иванъ, Кемилевъ Никола, Костурковъ Стоянъ, Кударовъ Янко, Лулчевъ Коста, Майдраковъ Тодоръ, Майеръ Хинекъ, Мариновъ Владиславъ, Марковъ Никола, Милевъ Никола, Милковски Александъръ, Минковъ Атанасъ, Минковъ Петъръ, Митовъ Генко, Мочуровъ Велико, Мушановъ Никола, Мошановъ Стойчо, Найденовъ Петко, Нейчевъ Адамъ, Николовъ Върбанъ, Панайотовъ Тодоръ, Парасковъ Василь, Пенчевъ Петъръ, Петровъ Иванъ, Петровъ Койчо, Пехливановъ Костадинъ Колевъ, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Проданъ, Пждаревъ Костадинъ, Робевъ Йосифъ, Славовъ Йорданъ, Славовъ Крумъ, Станковъ Ангелъ, Стефановъ Петъръ, Стоилковъ Таско, Стояновъ Станчо, Стоенчевъ Любомиръ, Табаковъ Димитъръ, Тарашмановъ Никола, Терзиевъ Иванъ, Тодоровъ Грую, Тодоровъ Димитъръ, Тодоровъ Илия, Топаловъ Недблячо, Тотковъ Бончо, Търпановъ Петко, Хаджиевъ Никола, Христовъ Александъръ, Цанковъ Асенъ, Чагровъ Стефанъ, Черневъ Христо, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шерифовъ Ахмедъ Фазълъ, Шивачевъ Георги, Яламовъ д-ръ Георги и Яневъ Димитъръ)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) присъствуватъ 111 души народни представители. Понеже има повече отъ предвиденото въ правилника число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, има да направя нѣколко съобщения за разрешени отъ председателството отпуски.

Разрешени сж отпуски на следните г. г. народни представители:

- На г. Никола Милевъ — 2 дни;
- На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 3 дни;
- На г. Тодоръ Майдраковъ — 1 день;
- На г. Александъръ Пиронковъ — 1 день;
- На г. Владиславъ Мариновъ — 5 дни;
- На г. Проданъ Поповъ — 5 дни;
- На г. Тончо Велиновъ — 4 дни;
- На г. Никола Балтовъ — 1 день;
- На г. Йосифъ Робевъ — 1 день;
- На г. Крумъ Славовъ — 6 дни и
- На г. Хинекъ Майеръ — 1 день.

Г. г. народни представители! Пристъпваме къмъ разглеждане на точка първа отъ дневния редъ, а именно: второ четене законодателното предложение за изменение на чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание.

Моля г. докладчика да прочете предложението.

Докладчикъ И. Хрелопановъ (д. ст.): (Чете)

„ПРЕДЛОЖЕНИЕ

за изменение чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание.

„Чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание се изменя както следва: „Народното събрание има въ седмицата четири редовни заседания: вторникъ, сряда, четвъртъкъ и петъкъ“.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Рачевъ

Н. Рачевъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Въ свръзка съ предлаганото изменение, за да бъдемъ логични споредъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, налага се още да се измени чл. 67, въ който се предвижда: (Чете) „Всѣка сжбота предложенията на прошектарната комисия се докладватъ на Събранието, което взема по тяхъ решение“ и т. н. Въместо „всѣка сжбота“ сега трѣбва да стане „всѣки петъкъ“, за да бъдемъ логични.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Ще положи на гласуване направеното предложение отъ народния представителъ г. Никола Рачевъ. Моля ония г. г. народни представители, които приематъ тази поправка на чл. 67 отъ правилника, а именно прошектарната, вмѣсто да се разглеждатъ въ сжбота, да се разглеждатъ въ петъкъ, което изменение се налага отъ внесеното предложение за изменение чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинството, Събранието приема.

Моля ония г. г. народни представители, които приематъ предложението за изменение на чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание заедно съ приетото изменение въ чл. 67, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинството, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане втората точка отъ дневния редъ, а именно: докладване проекта за отговоръ на тронното слово.

Моля г. докладчика да прочете отговора.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. Милевъ е докладчикъ, но той отсъствува.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Понеже докладчикътъ г. Никола Милевъ отсъствува по болестъ, моля г. секретаря да направи доклада на отговора на тронното слово.

Секретръ Г. Терзиевъ (д. ст.): (Чете)

„ДОКЛАДЪ

отъ комисията по отговора на тронното слово.

Г. г. народни представители! Избраната отъ васъ комисия за изработване отговора на тронното слово има честь да предложи на вашето обсъждане и одобрение следния проектъ за отговоръ на тронното слово.

Гр. София, 7 ноември 1924 г.

Отъ комисията

Ваше Величество,

„Проектъ

Приветствията, които отправихте къмъ народното представителство, събрано за да продължи своята работа въ полза на отечеството, намѣриха у него широкъ отзвукъ.

Ваше Величество,

Народното представителство, ценейки усилията на правителството за запазване вътрешния ред и спокойствието въ страната, констатира, че тия усилия дават благоприятни резултати. Заедно съ Васъ, народното представителство е честито, че може да отдаде на народа похвала и благодарност за неговата трезвост и съкровено желание да нази България отъ всеко изпитание. Въпреки труднитъ условия за животъ и въпреки опититъ на тѣхн сръди да го тласнатъ въ ютица противни на неговитъ интереси и опасни за демократичното му развитие, той запази своето спокойствие. Това чувство на самообладание е една гаранция за мирния напредък на България, която, следъ изпитанията отъ войнитъ, трѣбва да възстанови своя нормаленъ животъ и да издигне своето благосъстояние. Задачата е толкова благородна и същевременно толкова трудна, щото народното представителство се надѣе, че за разрешението ѝ, при взаимна търпимостъ, ще си сътрудничатъ всички ония, които обичатъ истинския народа си и сѫ готови да му служатъ.

Ваше Величество,

Народното представителство се радва, че външното положение на страната е добро и че отношенията ни съ нашитъ съседи сѫ приятелски. Единодушно въ следването на една политика на миръ и споразумение, то е поддържало и ще поддържва всички усилия на правителството насочени къмъ затвърдяване на международното положение на България и къмъ приятелство съ съседите ни.

Качествата на нашия народъ и положението, което България заема на Балканския полуостровъ, правятъ отъ нашата страна единъ факторъ на миръ и прогресъ, чето значение, вътрешни сме, ще се оценява все повече и повече. Въ поддържката, която правителството намира у Великитъ силъ за своята политика на миръ и споразумение и която българскиятъ народъ, несправедливо измъченъ, високо ценя, ние виждаме едно признание на нашата лоялностъ. Народното представителство се надѣе, че тая лоялностъ въ изпълнение на тежитѣ ни задължения ще бѣде все по-голяма опора на нашитъ права, успоредно съ установяването на траенъ и справедливъ миръ.

Ваше Величество,

За установяването и закрѣпването на този миръ, българскиятъ народъ е винаги готовъ да допринесе съ своята добра воля и съ своитъ скромни сили. Следѣйки съ внимание и симпатия развитието на Обществото на народитѣ, ние се радваме, че подписътъ на България е единъ отъ първитъ сложени потъ прнетия отъ петото събрание на Обществото на народитѣ протоколъ за мирното разрешение на международнитъ спорове. Народното представителство пожелава той да бѣде винаги между първитъ въ всички актове, които иматъ за целъ, при взаимно зачитане на права и интереси, да дадатъ на свѣта повече миръ и повече благоденствие.

България доказа въ Женева и съ друго едно дѣло, че тя е винаги готова за мирното разрешение на споровѣтѣ, когато за това ѝ се представи случай. Тя подписа, заедно съ нашата съседка Гърция, два протокола съ Обществото на народитѣ за уреждане на въпроса за малцинствата въ дветѣ страни. Народното представителство се надѣва, че съ приложението на тази спогодба ще се премахне и причината за масовото изселване на българи отъ Гърция, тѣй като безспирно разстираща брой на бѣжанцитѣ е една сериозна грижа за българското общество и едно тежко бремъ за българската държава. Народното представителство изказва също вѣрната си, че Обществото на народитѣ ще засили своитѣ грижи къмъ въпроса за малцинствата, като му даде едно справедливо разрешение чрезъ общи спогодби.

Ваше Величество,

Народното представителство, имайки пълно съзнание за важността на въпроситѣ, които му предстоятъ да разреши въ втората сесия на XXI-то обикновено Народно Събрание, ще разгледа съ най-големо внимание и въ духъ на обществена солидарностъ законодателнитѣ мѣропрятия, които правителството ще предложи на неговото обсъждане и одобрене и които ще целятъ стопанския, културенъ и социаленъ напредък на народа и облекчението на финансовото положение на държавата. То е убедено, че по тоя начинъ ще отговори на нуждитѣ на народа и ще изпълни своя дългъ къмъ страната.

Да живѣе Негово Величество Царя!
Да живѣе България!

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народнитѣ представителъ г. Александъръ Малиновъ.

А. Малиновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Правителството се помъчи, въ тѣснитѣ рамки на едно тронно слово, да рекапитулира това, което то е направяло презъ времето отъ затварянето на миналата сесия до отварянето на сегашната. Презъ това време то постави навидъ на народнитѣ представители две свои голѣми заслуги, които то имало сирѣмъ българския народъ: първо, че то омъротворило страната, най-малко — направило много за това омъротворение, и второ, че сполучило да преспечели благоприятноложението на великитъ сили за целитѣ, за нуждитѣ на своята външна политика. То разчитъ, че занаяпредъ ще има за своитѣ начинания поддържката на великитѣ, на голѣмитѣ народи.

Този балансъ, който е направенъ въ тронното слово за политиката изобщо на правителството, не е придруженъ съ никакво обяснение отъ последното, не затова, размъва се, че правителството не би могло да даде таква обяснение, а затова, че то следва единъ заведенъ отъ преди него лонгъ парламентаренъ редъ — да има думата последно въ тѣзи дебати, следъ като чуе критикитѣ на представителитѣ на парламентарнитѣ групи.

Нека и азъ си кажа думата. Цейната задача ще бѣде извънредно скромна; тя ще докосне общата политика на правителството, и то въ най-общитѣ ѝ линии. Въ тѣзи рамки, които слагамъ за собствената си речъ, азъ ще мога да се справа съ задачата си въ едно късо време и безъ особени усилия.

Що се касае до критиката на разнитѣ клонове на управлението — критика, която трѣбва, която може да се направи — тя ще се направи по-късно при случай, да кажемъ при такъвъ случай, какъвто ще ни се представи, когато правителството, съгласно своето обещание, което дава въ последната точка отъ тронното слово, ще ни внесе своитѣ мѣропрятия, каквито то мисли да вземе, за да осигури благоденствието на България.

И тѣй, на думата си.

Г. г. представители! Отъ тронното слово вѣе, тѣха оптимизъмъ. То като че ли иска да каже, че вече положението на страната е консолидирано; че успокоението, пълното успокоение, което ние всички съ нетърпение жадуваме, ако не е дошло, иде, приближава; че днешния дѣнь ние вече можемъ съ по-големо спокойствие, съ по-голяма вѣра, съ надежда да гледаме на утрешния дѣнь, на бѣдацето на България; че кошмарнитѣ дни не, а месеци, години, които сме преживѣли, сѫ отминали вече и нѣма да се върнатъ. Какъ да ви кажа — азъ съмъ по-наклоненъ да сподѣля тоя малко прекаленъ оптимизъмъ на тронното слово, който ми се вижда да е по-близъкъ къмъ действителността, отколкото да се присѣдиня къмъ оня песимизъмъ, съ който едва преди нѣколко месеца се гледаше отъ управляващитѣ кръгове, отъ официална, официозна преса и отъ нейни вдѣхновители, на положението въ България. Нека си спомнимъ всички, че едва презъ августъ месецъ г. г. се прогнозираше, че приближава дѣньтъ да бѣде развѣто червеното знаме. Месецитѣ септемврий, октомврий се сочеха като месеци, презъ които ще има да избухне революцията. За частие, тѣзи пророкувания, както изобщо всички политически пророкувания въ наше време, не се сбѣдиха. За отбѣгване е, че тия тревожни слухове, които идѣха отгоре, се секундираха отъ подобни слухове, които идѣха отдругаде, отъ другия фронтъ, отъ фронта на разрушението, както сме навикнали да го наричаме. Тѣзи факти преди всичко въ чужбина се пречениха така, че ние тукъ, българитѣ, всички, безъ разлика на партии — включително и правителството — преувеличаваме опасноститѣ, които застрашаватъ България затова, защото искаме въ тѣхъ дъ намѣримъ единъ плюсъ всички ония аргументи, които имаме предъ победителитѣ въ своето ходатайство да ни позволятъ да имаме една наборна армия, армия, която сме смѣтали, съ основаване, че е единъ отъ сигурнитѣ елементи за реда, за мира въ страната — редъ и миръ, сме казвали ние, въ които сѫ заинтересовани нашитѣ съседи, въ които е заинтересованъ пѣлнитѣ Балкански полуостровъ. Други фактори, други политически сръди обясниха това преувеличение на опасноститѣ, които застрашавали страната, съ това, че правителството по тоя начинъ искало по-леко да постигне дветѣ цели, които преследва: първо, да си създаде партия, и второ, да консолидира собственото си положение. Нали се смѣта, че правителството на г. Цанкова е единичкото, което може да осигури реда въ страната? Отдолу тѣзи тревожни

слухове се подхранваха затова, защото се искаше да се покуражат наднашният духом революционерите, да се всели смутъ въ душата, въ съвестта, въ настроенията народни, за да може по тоя начинъ въ случай на едно евентуално възстание метежниците да се чувствуватъ по-спокойни, по-сигурни.

Къде е истината? Дали тя е такава, каквато на всички насъ се рисуваше преди месеци, или е по-успокоителна — такава, каквато ти се представлява днесъ въ тронното слово; дали истината се отваря въ перспективни за един по-добри бъднини? Тоя въпросъ е голѣмъ, важенъ, и азъ мисля, че, добре ориентирали се въ него, ние ще можемъ да кажемъ, че наполовина сме разрешавали голѣмата задача — омилотворението на страната. Азъ казвамъ „голѣмата задача“, и тя е голѣма не само за правителството, но за българската политика, изобщо, за всички наши политически партии. За насъ, за мене опасностъ отъ един по-метежи, бунтове нѣма, не затова защото нѣма хора, които да ги желаятъ, и още по-малко хора, които да ги поддържатъ, но заради това, че споредъ моето дълбоко убеждение, онова увлѣчение, което бѣше обвзело миналата година революционното настроеніе на народни маси, премина. Тѣзи маси, споредъ мене, днесъ много малко вѣрватъ въ възможността отъ една революция. Тѣ сж загубили вѣра въ своитѣ водачи; нѣщо повече — споредъ мене, тѣ сж загубили вѣра въ революцията като средство, като лѣкъ противъ тежката и мизерията народни. Това — едно. Друго азъ мисля, че сжщитѣ тѣзи маси помнятъ още добре жестокия — ако тази дума ви се вижда силна — ще каже разбиратъ, който правителството имъ даде. Тѣ добре разбиратъ, че днесъ не по-малко отъ вчера, отъ миналата година, то, изтънявайки своя дългъ къмъ държавата, ще направятъ всичко, за да я обезопасятъ отъ риска да бѣде тя унищожена. Най-после, азъ мисля, че тази опасностъ, за която мнозина говорятъ, не съществува и заради това, защото, както знаете, единъ отъ буднитѣ, отъ енергичнитѣ, отъ дейнитѣ, отъ смѣлитѣ борци на революцията сж избити, други сж въ затворитѣ, трети сж емигрирали.

И тъй, азъ искамъ да кажа, че въ сѣщностъ опасностъ отъ революция като че ли не съществува. Затова азъ дадохъ не изчерпателни аргументи, но все посочихъ единъ-два доводи, които споредъ мене сж достатъчно убедителни за основателността на тезата ми.

Но, г. г. народни представители, ако диагнозата, която прави, би излъзла несполучлива, ако при все това изненадитѣ биха дошли, ако ние бихме се намѣрили предъ нови сътресения, азъ бихъ ви помолилъ да ги отдадете не толкова на дружбашко-комунитическата революционна пропаганда, колкото на оибзи условия, въ които ние живѣемъ. Тѣзи условия отъ денъ на денъ ставатъ все по-тежки и по-тежки. Тѣ биха могли да бѣдатъ охарактеризувани съ нѣколко думи: непоносима, постоянно растяща скжпотия, непоносимо данъчно бреме, най-после едно разточително държавно стопанство, което ни постави за една година предъ факта, че нашитъ разходенъ бюджетъ нарастна съ единъ милиардъ и повече лева.

Г. г. народни представители! Преди месецъ или два, не помня добре, столицата се намѣри предъ една, бихъ казалъ, водевилна стачка на гостиничари и кръчмари. За непоправимитѣ оптимисти тя като че ли е нищо, но азъ мисля, че за далновидния политикъ тя е най-малко единъ симптомъ, едно предупредение, че у насъ, въ България, на почвата на едно негодувание отъ тежкото данъчно бреме, отъ лошитѣ икономически условия, въ които живѣемъ, сж възможни едни движения не по-малко опасни отъ чисто политическитѣ, и докато сж итритѣ — азъ съмъ дълбоко убеденъ — държавната властъ ще може всичко да се справи, при срещата съ вторитѣ тя ще се намѣри въ доста мажко положение. Министърътъ на финанситѣ ще ви каже, че недоборитѣ растятъ, че сме предъ едни недобори, които се възкачатъ на стотици милиона лева; той ще ви каже това, което знаете сами, че данъкоплатцитѣ поискаха разсрочка, отсрочка — не знаятъ какъ да кажа — за изплащането на данъцитѣ си. По-късно, когато къмъ старитѣ недобори ще има да се присъединятъ нови, сигурно ще се повдигне още по-голѣмиятъ въпросъ — за опрощаването имъ, което не ще може да се направи. Ще се създаде атмосфера, въ която ще може резултатно да вирѣе една революционна пропаганда. Всѣки пътъ, когато ние, старитѣ партии, въ кавички казано, спираме вниманието върху тия опасности, за които заговорихъ, намъ се казва: „Тѣ сж резултатъ на една стара политика, която се практикуваше десетки години, която същипваше и най-после съсина матриалното благосъстояние на България; която и донесе една катастрофа тъй голѣма, каквато рѣдко

сж имали други народи“. Но въ днешния денъ въпросътъ не се касае да установимъ, да разпредѣлимъ отговорноститѣ. Въпросътъ, който е сложенъ на днешенъ редъ, който е спешенъ, е другъ: какъ да излѣземъ отъ онова тежко положение, въ което всички се намираме?

Една стара поговорка на единъ старъ цивилизованъ народъ казва: стига да има добра и силна воля — всѣкога ще се намѣрятъ пактшцата, които водятъ къмъ постигането на целта, която гонимъ. И азъ съмъ дълбоко убеденъ, че едно правителство, което и да е то, compris и това на г. Цанковъ, заедно съ насъ, съ народното представителство, при добра воля, при силна воля, ще намѣри пътя, за да изведе страната отъ тежкото финансово и икономическо положение, въ което тя се намира. Миналата година бѣше невъзможно, или въ всѣки случай бѣше много, да поискаме отъ кабинета да ни даде единъ рационаленъ бюджетъ; бѣше, казвамъ, много затова, защото той току-що бѣше поелъ властта, а надъ главата му висѣха единъ отъ другъ по-остри, по-трудни и по-спешни въпроси. Но въ днешния денъ, въ тази сесия на Народното събрание, споредъ мене, ние не само имаме право, но имаме и дългъ да поискаме отъ кабинета да ни даде единъ рационаленъ бюджетъ, да ни даде едни сериозни, разумни, рационални икономии въ него. Това е първото, което трѣбва да направимъ, за да се обезпечимъ отъ ония опасности, за които всички говоримъ — да се разстрои окончателно държавното и народното стопанство и по тоя начинъ да се създадатъ условия, въ които резултатно да може да вирѣе една революционна пропаганда.

Г. г. народни представители! Въ едно свое изявление, дадено на печата, или въ една своя речъ, казана тукъ, въ Народното събрание — това добре не помня — г. министърътъ на финанситѣ бѣше казалъ, че той е най-голѣмиятъ приятелъ на икономитѣ, за които говоря, но той се бои, че въ тоя свой стремежъ да прави икономии може да срещне съпротивата на кого? — На самото народно представителство. Е добре, на това бихъ му казалъ: надали има по-благородна амбиция за единъ общественикъ, за едно правителство отъ тая, да се наложи на едно Народное събрание по въпросъ като тоя, който трепирамъ. Предъ алтернативата: рационаленъ бюджетъ или портфейлъ, ясно е кое ще предпочете всѣко едно уважаваше себе си правителство. И азъ искамъ да питамъ: дали то ще ни върне една крачка назадъ — ето къде една крачка назадъ не само не е страшна, но е и желателна, не само не значи реакция, но напредѣкъ — дали ще ни върне къмъ старитѣ времена, до преди 1912 г., къмъ политиката на едни разумни държавни икономии? Азъ питамъ, най-после: какво е направила тази комисия, която ние отредихме да проучи щаловетѣ, да проучи изобщо въпроса, като какви икономии биха могли да се направятъ въ нашия разходенъ бюджетъ? Или резултатитѣ отъ работитѣ на тая комисия ще бѣдатъ като резултатитѣ отъ работитѣ на подобни комисии, които въ миналото не единъ пътъ сме назначавали?

Г. г. народни представители! Въпросътъ за омилотворението на страната — казахъ и повтарямъ — е единъ не само отъ голѣмитѣ, но и отъ първитѣ въпроси на нашата вътрешна политика. Но ако е истина, че този въпросъ по-вечко или по-малко вече задоволително е решенъ, въ такъвъ случай намъ се налага дължително, всичкото си внимание да обърнемъ върху другитѣ голѣми въпроси отъ нашата вътрешна политика: консолидирането на нашето финансово положение, създаването на едно здраво държавно стопанство, на условия, при които тая скжпотия, за която говоря, ще се спре, а нѣма да расте не по дни, а по часове, както сега. Лично за себе си азъ ибѣмамъ страхъ отъ революционера, отъ политическия мечтателъ, който обещава тукъ земенъ рай, който обещава да нахрани гладнитѣ съ петъ самуна хлѣбъ; отъ тази пропаганда нѣмамъ, страхъ, но сериозно се страхувамъ отъ това, че всички безъ изключение — нека си послужимъ съ терминологията на тѣзи, които сж въ лѣво отъ насъ — и маломомтни, и безимотни, и чиновници, и инвалиди, и дори обезпечени като насъ буржоа съ 400 л. дневни и други приходи — който ги има — почваме да чувствуваме тежестта на скжпотията, която царува у насъ и която взема застрашителни размѣри. Тя е, която може да ни донесе сериозни неприятности. Нима ще каже нѣкой, че думитѣ, които току-що казахъ, ги казвамъ за да демагогувамъ?... Азъ виждамъ, че вече и правителството съзнава опасноститѣ отъ скжпотията и не ни забавлява съ ония мѣроприятия, които сполучливо моятъ бившъ приятелъ г. Липчевъ бѣше нарекълъ „мѣроприятия за тонковитѣ“ и които азъ бѣхъ бихъ нарекълъ мѣроприятия за политическитѣ гарги, как-

вито ги има много във България. Днес правителството взема сериозни мѣрки противъ сѣкшопията. То спрѣ износа на хранитѣ, на брашната, а азъ бихъ му казалъ: нека спре износа на всички продукти отъ първа необходимостъ; нека отидемъ по-далече — нека държавата тури рѣзка на тѣхъ, нека даде за тая целъ камииони и милиони, каквито иска г. Николовъ, комисарьтъ по продоволствието.

Азъ бѣхъ единъ отъ принципиалнитѣ привърженици на невмѣшательството на държавната властъ въ уреждането на въпроси отъ този характеръ, какъвто иматъ въпроситѣ, които третирамъ. Но, за Бога, питамъ се заедно съ васъ: тази държавна властъ може ли да остане равнодушна при единъ ужъ уравновесенъ бюджетъ — ние знаемъ съ каква цена е уравновесенъ той — при единъ стабилизираниъ левъ, къмъ една сѣкшопия, растяща, повтарямъ, не по дни, а по-часаве? Тукъ въ два-три месеца ценитѣ на предметитѣ отъ първа необходимостъ се покачиха съ 25—30%. Днесъ всички ние сме свидетели, че ценитѣ на зеленчуцитѣ, които сѣ нужни за зимовище, порастнаха въ една седмица само съ 100%. И азъ ви повтарямъ, че днесъ за нашата вътрешна политика нѣма по-живзненъ, по-важенъ въпросъ отъ въпроса за сѣкшопията. Правителството ще има поддрѣзната на всички ни, ако ще поиска да ни намали и премахне съ всички средства, жолкото и решителни да бѣдатъ тѣ, стига да бѣдатъ разумни. Въ тронното слово тѣщо по този въпросъ не е казано, защото тѣснитѣ рамки на едно тронно слово не позволяватъ това, но нека се надѣемъ, че ще чуемъ политиката на правителството по въпроса, когато чуемъ неговитѣ обяснения въ отговора на нашата критика и на нашитѣ желаниа, които тукъ изказваме.

Г. г. народни представители! Въ тронното слово се четатъ едни интересни дѣмки, които днесъ ми даватъ поводъ да развия тукъ нѣколко мисли. Правителството говори за взаимна политическа търпимостъ. Каква собственно смисель то влага въ тѣзи дѣмки, това не е обяснено въ тронното слово; но азъ мисля, че то мѣлчи по този въпросъ не умишлено, защото най-после за достоинството на единъ държавенъ актъ, какъвто е тронното слово, татова едно предположение е недопустимо. Не може да се твърди, че тронното слово, подмѣтайки идеята за политическа взаимна търпимостъ, остава на всички ни да вложимъ въ нея такъвъ смисель, какъвто веѣки би намѣрилъ за добре да вложн, защото въ такъвъ случай тѣзи дѣмки никакъвъ смисель не биха имали и не биха означавали една нова политика на правителството. Азъ искамъ да мисля, че думитѣ „политическа търпимостъ“ сѣ дѣмки, които сочатъ единъ новъ курсъ въ нашата вътрешна политика, сочатъ новитѣ пѣтища, изъ които сѣ готови да трѣгнатъ тия, които управляватъ България, за да постигнатъ окончателно онова омпротворение, безъ което наистина едни условия, въ които да се дадатъ такава или други държавни реформи, сѣ невъможни. Правителството католича нека да каже: азъ ще вървя къмъ разрешението на голѣмата си задача, омпротворението — това ми позволяватъ условията вече — не чрезъ усмиряване, а чрезъ помирение, чрезъ една политическа търпимостъ. Както виждате, тѣзи малко енигматични дѣмки, които се срѣщатъ въ тронното слово, азъ се мѣча да дешифрирамъ съ собствения си ключъ, и ако по-късно излѣзе, че този ключъ не е добре подобранъ, отговорността не е моя, а е въ оная прекалена лаконичностъ, отъ която страда тронното слово въ тази точка.

Г. г. народни представители! Търпимостта се налага. Гражданската война, споредъ мене, не отпочна на 9 юний, когато единъ превратъ, подпомогнатъ отъ гражданството, повали дружбашината, нейната тирания. Гражданската война отпочна още при поваления тиранинъ. Та тя продължава и днесъ, само че не въ тия вече остри форми, които ние сме изживѣли, и — нека се надѣваме — за веѣкога. На тая гражданска война веѣки отъ насъ желеа да се тури край. До тая край може да ни доближи, безспорно, тази политическа търпимостъ, за която е заговорено въ своето тронно слово правителството. Политическа взаимна търпимостъ ще каже: едно взаимно разбирателство между политическитѣ фактори, едни взаимни концесии, ако щете, между двата фронта, този, който управлява, и ония, които се борятъ противъ него, — разумѣва се, едни концесии, които ще бѣдатъ съобразени съ достойнството, съ престижа, съ суверенитета народенъ. За голѣмо съжаление, съ такава търпимостъ ние не сме могли да се похвалимъ въ миналото, не можемъ да се похвалимъ и днесъ.

Азъ мисля, че е голѣмо късогледство да се смѣтне, както се смѣта отъ нѣкои, че Земледѣлскиятъ народенъ

сѣюзъ, пое властта съ целъ да повали България: Не, никой обективенъ общественъ деятелъ не би могълъ да имъ откаже известенъ идеализъмъ или поне известенъ патриотизъмъ, поне такъвъ, какъвто го имамъ азъ и ние всички. Но — ето едно но, какъвто съществува аслъ почти въ всички голѣми въпроси — Народниятъ земледѣлски сѣюзъ, по-право неговитѣ водачи бѣха хора съ слаба политическа култура, съ единъ небивалъ у насъ партенъ фанатизъмъ. Тѣ не знаеха, не — тѣ не помислюаха дори за онова, което се нарича политическа търпимостъ. И заради това тѣ преследваха, гонѣха, избиваха често пѣти своитѣ политически противници само затова, защото сѣ такъва. Тази тѣхна грѣшка, голѣма грѣшка, имѣа лоши послѣдствия за държавата; тя бѣше фатална и за тѣхъ самитѣ. И азъ питамъ днесъ: ние вземаме ли поука отъ това, което ставаше вчера, отъ грѣшкитѣ на Земледѣлския сѣюзъ, които азъ тукъ соча? Като че ли не. Още по-голѣмата грѣшка тѣхна, на дружбашитѣ, на Българския земледѣлски сѣюзъ, бѣше тѣхната самонадеяност. Тѣ мислѣха, че само съ добри намѣрениа — каквито не имъ липсваха — маларъ и съ слаби знания, съ слабъ оинтъ, ще могатъ да се справятъ сами съ всички ония проблеми, които имъ остави за разрешение войната. Почека — тѣ помислиха, че безнаказано могатъ да тѣпчатъ интереси, сили, които инакъ имаха право да бѣдатъ защитени отъ съвременната българска държава. И тази тѣхна грѣшка — знаете по-добре отъ мене — излѣзе също фатална за държавата и за тѣхъ самитѣ. Но азъ се питамъ: и днесъ не страдаме ли пакъ отъ такава самонадеяност? Нима вие, които днесъ управлявате България, не говорите често, че вие сте България, че веѣки, които е противъ васъ, той е противъ България? Ние вървимъ все изъ стари пѣтища, изъ фатални, ще каже, пѣтища, та добре е наистина да бѣде напомнено онова, което се нарича, „взаимна политическа търпимостъ“. Азъ се радвамъ, че за нея се е заговорило и въ страницитѣ на това, което наричаме тронно слово.

Г. г. народни представители! Напоследѣкъ съмъ ималъ нѣкои среци съ водачитѣ на по-умѣреното крыло на Българския земледѣлски сѣюзъ. Азъ получихъ впечатление — подчертавамъ „впечатление“, защото това никой не ми го е казалъ — като че ли тия хора сѣ наклонни поради това, че сѣ съзнали своитѣ грѣшки, своитѣ престѣпления, да трѣгнатъ изъ нови пѣтища. Или вие ще ми кажете: това сѣ вѣдчи, които сѣ промѣнили козината си, а таблета имъ е все старията? Може-би това да е така, та ни се налага едно внимание, но азъ искахъ да сподѣля съ васъ само своитѣ впечатления и искахъ, заговаряйки за тѣхъ, да ликвидирамъ другъ единъ въпросъ, който лично мене и приятелитѣ интересува. Ние сме упрежнати, че водейки тия разговори, практикувайки тѣзи среци, за които е речъ, ние предагелствуваме сѣрѣмо страната, най-малко имаме къса паметъ, забравили сме всичкото онова зло, което дружбашитѣ сѣ направили на българската държава, което сѣ направили на мене лично и на мнозина българи. Не, г. г. народни представители, нищо не съмъ забравилъ — казахъ го и другъ пѣтъ — отъ това грозно аминало; помни го добре. Човѣкъ, подложенъ на изтезания, на морални терзания и унижения, на какъвто бѣхъ подложенъ азъ, мѣчно ги забравя. Но дни ли, години ли, които ми оставатъ да работя, бихъ желалъ да прекарамъ не съ огледъ назадъ, а съ огледъ напредъ за бѣдащето на България, която живѣе въ една атмосфера на умраза, на взаимно преследване, на мѣстъ, на кърви. Въ нашата страна ставатъ работи, които оудватъ свѣтъ. Ида отъ чужбина. Тамъ мнозина ни отричатъ правото, непознавайки ни, да носимъ името културна, правова държава. На това трѣбва да се тури край. И ето защо, за себе си съмъ решилъ, докато прави политика, докато не съмъ се отказалъ отъ нея, за всички ония пакости, които причиняватъ на мене, на веѣки, който прави активна политика у насъ, да се срѣщамъ съ веѣки политически противникъ, да разговарямъ, да преговарямъ съ него, съ целъ, ако мога, да го спечеля не за себе си, а за строителството на България. Та нали това е най-малката проява на онази политическа взаимна търпимостъ, за която ни напомни тронното слово?! Та нима политическа търпимостъ е само да срещнешъ политическия си противникъ на улицата, да го поздравяшъ или да му прирешешъ поздрава, да му подадешъ рѣка? Това ще бѣде вежливостъ, куртоазия — това не е политика. И затова азъ си позволявамъ въ тѣзи дѣмки на тронното слово да вложя това, за което ви говоря. Азъ разбирамъ, че се прави апелъ къмъ веѣчизи, да напреднемъ нашитѣ взаимни усилия, за да можемъ да откъснемъ отъ другия фронтъ онова, което се е подредило тамъ, не толкозъ

поради идеи, колкото за туй, че тие в мизерия, че се гонят, преследва, защото е отчаяно, защото е късно следо... Тази политика е наша, ние отдавна я следваме. Тя беше окачествена и се окачествява от нашите политически противници и като предателска. Това може да го каже единствено заслепен партизанин, но единствено уважаващ себе си общественик, държавник няма да го каже. Но както и да е, аз ви заявявам, че ние ще вървим извън този път на омилотворение чрез помирение и търпимост — вървете и вие извън нашия. Ние мислим, че нашият път по-скоро ще доведе страната до резултатите, които преследваме, отколкото вашият, извън който вървяхте досега.

Но г. г. народни представители, големият въпрос — аз го разбирам не по-малко от вас — е друг. Той е: търпимост, търпимост, но доде? На този въпрос въ малкото речи, които съм имал честта публично да произнеса, съм давал партийния ми отговор. Всички ония, които следят нашите политически борби, мнозината на политическите фактори върху големия обществен въпрос, знаят и наши отговор. Няма защо тук не да го повтарям, но да го развивам. Нека си направя единствено комплимент: не съм от политическите оратори, които обичат да се повтарят дори тогава, когато говорят въ друга, а не въ същата аудитория. Все пак не мога да се откажа да не направя единствено малък цитат от „Работнически вестник“, от един от последните му броеве, та съ този цитат да отговоря на въпроса, който току-що си сложих. Въ тоя вестник намбрих статия, под надслов: „Народно възстание или нахлуване от Сърбия“. Не предпологах, че и днес още може да съществуват такива въпроси, но, за съжаление, констатирам от „Работнически вестник“, че за наши фронт тй не са загубили своята актуалност. Въ първата половина на въпросната статия се казва, че ще ожде голъма гръшка, ако нашите емигранти въ Югославия колкото са, които, според вестника, били добре организирани и добре въоръжени, нахлуят въ България, за да водят война против България, специално против кабинета Цанков, сръбни на моралната закрила на държавата, въ която са намбрили гостоприемство. Не, казва „Работнически вестник“, недейте прави това, защото то би значило една война, а естествено на тй обявената война българската държава, нейното правителство не може да не отговори, освен съ война. И въ втората половина на статията се заключава: друго, друго тръбва да направим, от него не тръбва да се отказваме — се тръбва да организираме народно възстание; всички жертви, които ще се поискат от нас, нека ги дадем, но възстанието, народното възстание тръбва да организираме и да го провъзгласим; след това — добре дошли гостите от Югославия. Какво означава всичко това? Това е единствено манифест за война. Аз тръбва да кажа, че на така обявената война не само тйзи, които са тук (Сочи министерската маса), но и всички, които би били на тйхно мйсто — и едно съветско правителство — не може да отговори иначе, освен да каже: аз я приемам; повече: приемам я и ще направя всичко, за да я спечеля. Но тутакси тръбва да кажа това, което съм казал другаде — че не е политическа напйност да се откаже от оня лагер да се туря край на тази негова политика. Защо? Най-после ако тй имат други съображения, от друг порядък, нека държат смътка на условията, при които искат да воюват; тй са против тйх. Отсега може да се гарантира, че ще проиграт войната и, като така, е безумно да я обявят и водят. И това, което казвам аз, не е вече напйността на един политически буржоа, а това е онази мждрост, която не е моя, която е на покойния водач на Коммунистическата партия на дйдо Благоевъ. Това, което казвам, е само парафраза на онова, което казваше той: „Въ тази голъма социална революция тръбва да се разбере, че ако е съдено да бъде прокламирана единствено ден, България ще тръбва да върви, ще може да върви само на опашката, а не отпред“; иначе всичките кърви, които ще има да се пролйят, ще бъдат пролйни на вътйра и за нас, и за вас. Тй не ще доведат към възтържествуването ниго на вашата, ниго на нашата политика, тй ще отворят пътя към гибелта на България.

Не единствено път съм засъгъл тази тема, засъгъл я тук от трибуната, защото съм бил и още оставам скромно общественик, който е на мнение, че можем да вървим към омилотворение чрез помирение. Но вие казвате: „Не, примирението ние не го приемаме“. Тогава? Тогава, г-да, тази политика, на която ние се явяваме тук представители и мислители, че тя ни отличава от оная, която водят тй (Сочи министритй), губи почвата извън

първата си. Тогава остава другата, единствената — такъв е изводът на неумолимата логика — политиката на усмиряването.

Г. г. народни представители! Въ тронното слово прочетох и други думи, които по всяка въроятност са привлъквали вашето внимание, както привлъккоха и моето. Там се говори за общите усилия на ония, които били готови да дадат всички жертви за благото народно. Кои са това „ония“? За тронното слово, за неговите автори, безспорно, въ първата линия това са партиите на реда и мира. Защо са пунали общите усилия на тйзи партии? Според тронното слово, за да се подпомогне правителството въ голъмото му дйло за омилотворяването на България. Е добре, но ако целта е тази, ако тя е единствена, този апел е ненужен, той е безполезен. Та тйзи партии аз туй и се наричат партии на реда и мира, ащото мислят за тйх, защото тйхният интерес им налага да ги защитават. А вие знаете, че въ политиката няма по-голям стимулант от интереса, тй и без вашата покана и без вашия апел ще изгълнят своя дъгъ, защото това го налагат тйхните собствени интереси; наежи мира и реда, тй пазят сами себе си. Тогава, позволявам си да се запитам — въ тйзи думи не може ли да се вложи, не тръбва ли да се вложи една политика, едно по-друго, по-голъмо съдържание? Като че ли съм оторициран да дам единствено положителен отговор на въпроса от речта — друго основание не мога да цитирам — на г. Григоръ Василевъ, произнесена, според в. „Срб-порец“, въ учредителния конгрес на Демократическия съговор. Той е казал на новата си партия: „Господа! Вие апелирате за единение на сили. Вамъ се налага една по-голъма толерантност, ще тръбва да напуснете вашата политика на война сръмо всички, дйбница и лйвица. Целите, които преследвахте досега, бйха цели на вашия личен партийен съговор. Отсега нататък се поставя голъмата обществена цел на обществения съговор. Към него води не войната, която вие сте обявили на всички и я водите против всички — като си създавате единствено безкраен фронт. Въ тази война вие сами ще паднете, както всички, които са си създавали един фронт, името на който е българския народ“. Аз не мога да не използвам тая реч, за да подчертая тази мисъл. И наистина какво ще правите въ вашите сръди, то е ваша партийна работа; но ние имаме едно общо дйло, и неговото име е **обществен съговор**, който е нужен не само намъ, поради тежките условия, въ които живеемъ, а изобщо на всички, за да може добре да живее един народ, който и да е той.

Но асоциация на идеи, която от само себе си се налага, въ свързка съ този въпрос, стои другият, който е сложен от политическия печат, партийен и безпартийен. Той се разисква тамъ нйкакъ си неуверено, несмйло, но доста често; той е въпросът за промйна, за смйна, най-малко за една широка реконструкция. Политическият печат уверява, че този въпрос е сложен въ самите управляващи сръди, които мислят, че една такава смйна се налага първо от това, че тя все-таки би дала единствено детант, едно по-голъмо успокоение; второ, затова, защото, криво или право, въ чужбина продължават да таксуват кабинета на г. Цанкова като революционен кабинет, допйль поради единствено преврат. Този въпрос, който се третира вън от Събранието, не е интимен въпрос, както мислят нйкои. Това бйше го казал г. Липчевъ въ едно свое изявление: „той е наш въпрос; сложен, несложен, ние ще го решим въ нашата сръда, въ четирите партийни стени“. Не, той е въпрос от голъма, обществена важност; върху него може, тръбва да спре своето внимание народното представителство. За такъв въпрос, за частие, го схваща и самъ министър-председателът. И тогава, когато той започна често да му се слага той отговори: „А, не, г-да, тази смйна е ненужна, непотрбна. Моето правителство даде доказателства досега, че може да бъде едно правителство на силни и смйли акции, на жестове; тепърва, отсега занаяредъ то ще ви даде доказателства, че може да бъде правителство на смйли и решителни реформи“, които чака народът, от които наистина зависи неговото благополучие и неговото благоденствие. Единствено парламент може и тръбва да иска да знае, това ли е неговият окончателен отговор. Но това са само констатации, които аз правя досега. Моето мнение е: една промйна, съ огледъ на целите вече казани, на белъзани от менъ, тръбва да стане — и тя ще стане — като новите управници дойдат извън ония сръди, извън които излиза и сегашното правителство, най-много изобщо извън парламентарните сръди, като се държи смътка за тйхното съотношение. Това решение, може би, да не е **най-идеалното, най-желаното**, но политиката не е желание, полити-

ката е възможност, а — нека бъда откровенъ — азъ друга възможност днесъ освенъ посочената не виждамъ. Ние имаме опозиционни партии, имаме опозиционни парламентарни групи, но ние нѣваме една компактна организирана опозиционна сила, съ една програма, наложена отъ времето, въ името на която тази опозиция би могла да дойде при тѣзи (Сочи министритѣ) и да имъ каже: „Вие ще си отидете, и ако не послушатъ, да имъ се наложи. Това го нѣваме. Но поуката която трѣбва да извадимъ отъ този фактъ, е следната: тази сила обаче трѣбва да се създаде и тя не е нужна за Малиновъ, или за тази или оная партия, тя е оная резерва, за която често пакти тукъ се пропизира, която е нужна на българския народ, която българските политически партии трѣбва да създадатъ и да създадатъ не на базата на нѣкакви предвзети, отвѣчени идеали — лѣвъ блокъ, дѣсенъ блокъ, не знамъ какъвъ блокъ — крайнитѣ, лѣвнитѣ и дѣсенитѣ, флангове на тази сила ще има да се опредѣлятъ въ зависимостъ не отъ нѣкакви теоретически предпоставки, а отъ едни нужди на времето, отъ едни нужди на Българската държава. Тѣй само сложениятъ въпросъ може да бъде решаванъ и трѣбва да бъде решенъ. Не се касае само да се сваля този или онази, а да се разрешатъ една първостепенна политическа, обществена задача — да минемъ къмъ по-добри дни и по-добро управление.

Все въ тоя политически печатъ се повдига напоследъкъ, особено, тѣзи последни дни, другъ единъ въпросъ — въпросътъ за нуждата отъ разтуряне на Парламента и произвеждане на нови законодателни избори. Азъ не зная кой суфлира тази, споредъ менъ — и това е най-малката дума, която мога да кажа — пакостна идея. Човѣкъ поне като мене се пита, защо въ същностъ е нужно това разтуряне? За това ли, че правителството нѣма мнозинство тукъ, въ Парламента? Не, фактътѣ е очевиденъ; то го има. Защо тогава? За да конституира народа въ името на нѣкаква нова програма, въ името на нѣкакви нови реформи, които то не смѣе отсега да приложи, преди да види какво ще бъде народното настроение спрямо тѣхъ? Но тази програма, тия реформи не ги виждамъ; не ги предугаждамъ дори; азъ не мога да разбера и като какви тѣ могатъ да бъдатъ, за да искаме една специална консултация на българския народъ да се знае специално по тѣхъ неговата воля. Тогава коя е другата причина? Може би тази, че отъ миналитѣ законодателни избори досега измина година и повече време, че народната воля се е промѣнила, че тя е сега по-друга, че трѣбва да я видимъ каква е. Добре, ако това е тѣй, да направимъ изборитѣ. Но азъ мисля, че тогава тѣ трѣбва да бъдатъ съвършено свободни. А свободни избори може да даде едно друго правителство, което да представлява нужнитѣ за това гаранции. Нима това правителство днесъ трѣбва да се зиря и намѣри? Азъ слагамъ въпроса — отговора дайте вие: ножътъ е у васъ, вие можете да отрежете и тѣй, и пакъ. Но, съзнавайки своята отговорностъ, азъ ще си позволя да изкажа отъ тази трибуна едно скромно мнение: недейте сега разтурва Събраниято, недейте тръгва по тоя пътъ — той е лошъ пътъ, той е опасенъ пътъ.

Необходимостта отъ нови избори, отъ единъ новъ парламентъ нѣкоя свързватъ съ успѣха на консерваторитѣ въ Англия. Да ви кажа за Бога, азъ не можахъ да разбера коя е връзката между успѣхитѣ на консерваторитѣ въ Англия и нуждата отъ нови български избори. Прави се алогия, че английскитѣ консерватизъмъ е реакция. Това е една грѣшка. Балдуинъ — азъ съмъ челя нѣкъде една негова речъ или изявление презъ време на изборитѣ, презъ които травайситѣ вземаха връхъ въ Англия — бѣше изказалъ една мисль, която трѣбва добре да се запомни и отъ насъ: „Англия само тогава може да се справи успѣшно съ всичкитѣ оставени ней отъ войната проблеми, когато държи добра смѣтка за новото време“. И Балдуинъ днесъ, макаръ да е сполучилъ, макаръ да има огромно болшинство, е човѣкъ, който разбира значението на четиридесеттѣ мандата, които загубиха травайситѣ, но той разбира също още по-голѣмото значение на единия милионъ и нѣщо гласове, които травайситѣ получиха въ повече въ тия избори. Той е за прогреса; той не иска скокове въ него; той иска да върви по етапи, за да даде новитѣ реформи налагащи се отъ новото време. Тамъ е смисльтъ на неговата политика, доколкуто азъ я разбирамъ. Но ако заговорихъ за това, то бѣше една скоба, която затварямъ, защото се казва: въ Англия спечелиха консерваторитѣ, и ние тукъ ще спечелимъ . . .

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Тѣ (Сочи стоворитѣ) мислятъ: тамъ спечелиха консерваторитѣ, тукъ — народнитѣ.

М. Маджаровъ (д. ст.): Никой отъ насъ не експлоатира съ такава мисль. Азъ писахъ статия, че не трѣбва да се говори за тия избори и да се свързватъ съ България.

А. Малиновъ (д.): За мене е по важно, ако щете — втора една скоба отварямъ — като каква ще бъде тази нова политика на английския консервативенъ кабинетъ спрямо другитѣ въпроси отъ външната ни политика, които интересуватъ България? Това е то голѣмиятъ за насъ въпросъ. Но, по какви съображения на английската вътрешна политика е успѣлъ консерваторитѣ, а е загубилъ травайситѣ — за мене поне това е единъ академиченъ въпросъ въ тая минута.

Г. г. народни представители! Въ миналата сесия на Народното събрание азъ имахъ честта да говоря по външната политика на България. Тогава бѣхъ набелѣзълъ, споредъ моето скромно разбиране, ония пактища, изъ които тя трѣбва да се движи, бѣхъ набелѣзалъ ония малки и непосредствени задачи, които тя трѣбви да разрешава. Безполезно е сега да повтарямъ онова, което съмъ казалъ тогава. Но все пакъ една отъ по-важнитѣ мисли, които тогава предъ народното представителство развивахъ, бѣше тази, че България не може да възложи всичкитѣ свои надежди на Обществото на народитѣ, че тя трѣбва да подири и да намѣри свои приятели — азъ бѣхъ казалъ и покровители, дума, въ която се вложи смисль, какъвто тя нѣмаше. Мои политически противници ми отказаха, че и азъ поне толкова милѣя за достойнството, за честта, за престижа, за суверенитета на българската държава, на българския народъ, колкото и тѣ. Това не бѣше критика, това бѣше инсинуация — на инсинуации нѣма да отговарямъ.

Та, казвамъ, азъ се радвамъ днесъ, че чета въ трошното слово, какво българската държава се намира не само въ добри, но въ приятелски отношения съ нашитѣ съседи, че тя е сполучила да се сдобне съ благоприятното на великитѣ сили за целинѣ на своята политика. Но, отъ друга страна, не мога да си обясня нѣкоя факти. Поставенъ съмъ предъ едни успокоителни официални изявления, които идатъ отъ отговорни мѣста. Не мога да не държа смѣтка за тѣхъ, не мога да не взема актъ отъ тѣхъ, но все пакъ се питамъ; защо нашитѣ преговори съ Ромъния не успѣватъ; защо въ Гърция българщината се преследва; защо югославянската, чехослованската, французката преси далече не сж тѣй добре настроени не само спрямо правителството, но и спрямо България? Какво показва това? Едно — това е моятъ съветъ, позволете ми тая силна дума — че се искатъ повече срещи, повече познания, които да ни дадатъ възможностъ, да защитаваме безспорно правата българска кауза, да отставаме безспорно силнитѣ — отъ какъвто щете гледна точка, правна, морална — български искания. И виждайки какъ нашитѣ министъръ на външнитѣ работи обикаля европейскитѣ столици, азъ си позволявамъ да му кажа: — продължавайте това; идете тамъ, където не сте били, идете въ Лондонъ, идете въ всички балкански столици. Рисувайки да бада упрекнуть отъ онѣзи, които поддържатъ че най-добрата външна политика, която трѣбва да правятъ българскитѣ депутати, е тая, да не правятъ никаква политика, да помнятъ онова, което нѣкога се говорѣше въ Русия: „На то у царя — батюшкѣ естъ министъръ иностранныхъ дѣлъ, что бы онъ занимался сю,“ азъ ще си позволя не само да дамъ съветъ на нашия министъръ на външнитѣ работи да продължи своитѣ политически посещения, но, бихъ казалъ на нашия уважаванъ министъръ-председателъ и държавенъ глава: излѣзте, за Бога, малко вънъ отъ България, идете да видите свѣта, идете да ви видятъ, да кажете това, което мислите че има да се каже, да чуете това, което ще ви кажатъ! Истина е, че днесъ надъ безправна, надъ беззащитна, надъ победена България не се виятъ вече буреноснитѣ облаци отъ миналата година. Нѣкоя отъ нашитѣ тѣй нервни и тѣй чувствителни съседи като че сж се отказали отъ идеята да нахлуятъ въ българска земя, но все пакъ — азъ ще си послужа съ образния езикъ на покойния Стамболийски — ледоветѣ около България не сж се стопили; тѣ сж се напукали, тѣ иматъ нужда отъ още свѣтлина, отъ още топлина, отъ нови благоприятни вѣтрове, за да бъдатъ окончателно разпръснати, за да се намѣри България въ открито море и плувайки по него, когато стане нужда да отиде тукъ или тамъ, да спре на това или онова пристанище, да бъде убедена, че тя ще бъде посрещната като приятелъ съ „добре дошла!“ Но щѣ направя бележка и на себе си — съвети лесно се даватъ, защото този, който ги дава,

не носи освен морална отговорност, а онзи, който ще има да ги изпълнява, носи освен морална и юридическа, и ако лансирамъ този съветъ, то е само за да бъде обещанъ, ако не е обещанъ до сега. Азъ полчихъ презъ патуването си впечатлението, че това би било полезно за България.

Но може-би ще ми се каже, че при единъ опитъ да се направятъ такива посещения, за каквито говоря, може-би тукъ или тамъ би се оказало, че вратата е затворена. Въ такъвъ случай се лятамъ: за какви приятелски отношения говорите, че сж се създали, за какво разположение на голѣмитъ сили и народни приказвате? Но най-сетне, въпросътъ тукъ е за онова, като какво трѣбва да се прави. И нека кажемъ, и правителството има повечко данни, каквито ние гѣваме, за да обемли този деликатенъ въпросъ който имамъ смѣлостта да повдигна отъ тази трибуна.

Г. г. народни представители! Ще кажа сега две-три думи вече не за снова, което би трѣбвало да се прави, а за онова, което е направено. Правителството поставя предъ народното представителство нѣколко конвенции, които то е сключило. Първата отъ тѣхъ е конвенцията за международния съдъ — за арбитража. Не мога да отрека нейната важност, нейното голѣмо международно значение, но директни, близки резултати отъ нея за държавата не виждамъ. Вне по-добре отъ мене знаете, че следъ голѣми войни народитъ — и победители, и победени — еднакво възмучени и изстрадали, потънали въ мизерия, обикновено надаватъ повикъ: арбитраженъ съдъ, разоржение! Това, което се иска сега, следъ свѣтовната война, се е искало и следъ много други войни въ миналото. Нека се надѣваме, че тѣзи пожелания ще дойдатъ пътъ, че той международенъ съдъ ще бъде оня съдъ, еждето ще има да се решаватъ дори много отъ ония конфликти, които нѣкога сж се решавали на бойното поле, само съ кърви. Нека се надѣваме, че въ той международенъ съдъ ще бъде не силата, а правото, което ще решава сложениятъ му въпросъ. Нека се надѣваме, че тази малка България, въ случай на нужда — дано се става нужда — макаръ малка и беззащитна, ще намѣри, безъ да има свои приятели и покровители, правото си. Нека се надѣваме.

Но безспорно е, че по-важна е по своитъ непосредствени и близки политически последици за България другата конвенция, която правителството е сключило съ Гърция — конвенцията, която ще има да уреди въпроса за българското меншество въ Гърция и разумѣва се, за гръцкото въ България. Въ комисията по изработване отговора на тронното слово, на която и азъ имамъ честта да бъда членъ, зададохъ въпросъ на нашия делегатъ, уважаемия г. Малжаровъ: чия е инициативата по сключването на въпросната конвенция? Той ми каза: „Това е инициатива на една трета държава“. Други казватъ, че тя е на Гърция, трети — на България. Най-последното и да бъде, около този въпросъ много се прижазва и той си има своето значение, обаче все пакъ смѣтамъ, че тази конвенция въ всеки случай — това го казахъ и въ комисията — не е една дипломатическа грѣшка. Азъ искамъ да мисля — на мисля, че и всички сме на това мнение — че тя не е едно разрешение на голѣмата проблема не само за българската, но и за свѣтовната политика за малцинствата, но въ всеки случай, тя е едно добро начало. Добре прави проекто-отговорътъ на тронното слово, че изказва пожелание да имаме и съ други държави отъ той родъ конвенции. Ако има нѣщо, което бихъ хотѣлъ съ две рѣце, то е именно това пожелание, което изказва проекто-отговорътъ на тронното слово. Не по-малко важенъ е и другиятъ въпросъ, който сжко зачекава проекто-отговорътъ на тронното слово. Като-че ли проектътъ иска да каже: добра е конвенцията за малцинствата, но тя ще ни даде резултати, ако има малцинства, ако тѣ останатъ въ Гърция, защото „доброволното“ изселване безспирно продължава. Струва ми се, завчера пречегахъ въ вестникитъ, че сж дошли нови бѣжанци отъ Воденско и Солунско, че населението бѣга отъ тамъ, защото не може да живѣе при условията, въ които е поставено. Това зло ще трѣбва преди всичко да бъде поправено, та по-късно да може да намѣри приложение тази конвенция, съ която сега искаме да се похваляемъ, че сме я сключили. Не искамъ да бъда песимистъ. Все мисля, че тя ще има благотворни резултати за насъ и то тождова повече, че споредъ самата конвенция, нейното приложение е повѣрено, така да кажа, на г. Корфъ и г. д-р Роверъ, които сж дали достатъчно доказателства до днесъ, че милѣятъ за истината, че само тя и нищо друго не ги интересува, че тѣ желаятъ да услу-

жатъ на малцинствата, на човѣчеството, защото въпросътъ за меншествата е единъ въпросъ на уважението, което дължи човѣчеството къмъ себе си. Нека се надѣваме, казвамъ, че българцината въ Гърция ще може за-напредъ да говори за своитѣ черковни, училищни права, ще може да дава петиции, да държи буденъ по този начинъ изобщо въпроса за малцинствата, за да може въ края на крайната, както казахъ, този трѣнливъ, голѣмъ въпросъ не само на нашата, но на свѣтовната политическа частъ по-скоро да добне своето окончателно и свършено разрешение.

За да завърша нѣколкото си думи, които сметнахъ за нужно да посвета на нашата външна политика, ще си позволя да стиправя единъ въпросъ къмъ г. министра на външнитѣ работи. Бихъ желалъ да зная, при своитѣ пътувания, ималъ ли е възможностъ и случаи да повдигне другия, болния, тежкия, по-право, въпросъ у насъ — за репарациитѣ, за тѣхното намаляване, за отсрочване на изплащането или не? Най-последно, повдигането на този въпросъ е безопасно, защото, повдигайки го, ние стоимъ на базата на мирния договоръ.

Г. г. народни представители! Въ началото на своята речъ ви казахъ, де виждамъ новитѣ опасности за България. Виждамъ ги, между друго, и въ нашия бюджетъ, за който налиятъ министъръ на финанситѣ често подчрпата тукъ, че го е приключилъ дори съ излизанъ. Той го е приключилъ, обаче, съ пената на такива жертви, што добре е да не се хваляемъ съ това. Азъ не виждамъ какъ можемъ да наредимъ нашия бюджетъ, безъ да получимъ една отсрочка, да кажа, въ плащането. Това е единъ отъ лѣковетѣ противъ злото, което ни занимава. Другиятъ — това сж икономиятѣ, които надѣвамъ се, нашата комисия, която сме патоварили да ги намѣри, е намѣрила, защото ще бъде скандалъ, ако дойде тя пакъ и да каже, както се е казвало всекога: „Нека почакаме до следующата есенъ; тогава ще видимъ какъ да наредимъ единъ рационаленъ бюджетъ“. И най-последно, мисля, че бюджета си ще можемъ да подпомогнемъ съ онова, което ние очакваме като приходи отъ обещаената реорганизация на държавнитѣ стопанства и предприятия. Въ тѣзи три направления може да се направи нѣщо, за да се оправи държавното стопанство, да се нареди единъ колко-годе добъръ и съобразенъ съ народнитѣ средства бюджетъ. Други начини за постигане на тази целъ не виждамъ; ако ги има, по тѣхъ ще има да се изкажатъ капацитетитѣ, по-знаешитѣ отъ менъ хора, които не сж малко тукъ, въ Събранието.

Г. г. народни представители! Ето това е то всичко, което искахъ да кажа по тронното слово. Моята речъ, като всекога, мисля, бѣше къса. Безспорно, тя има своитѣ недостатѣци, като всекога речъ на всеки другъ ораторъ. Но си позволявамъ смѣлостта да мисля, че народното представителство нѣма да откаже, че тя имаме и своитѣ качества: че тя бѣше искрена и въ всеки случай казана съ желание да мога, споредъ силитѣ си, зачеквайки нѣкои и други въпроси, добре да отслужа на България.

Преда да слѣза отъ трибуната, да отетяня мѣстото си на другъ, който иде следъ мене, искамъ да завърша съ едно благопожелание.

Г. г. народни представители! Ние изживѣхме тежки, дълги и много кошмарни години. Спомнете си септември-септентѣ дни на 1918 г., когато глални, боси, отчаяни порадни несбѣждали се напелели, порадни безполезно далени жертви, хиляди и хиляди български войници бѣха поведени отъ политически — нека ме извинятъ господата, които визирамъ — авантюристи, за да имъ предложатъ да бъде съсипана столицата, да бъдатъ обезглавени всички ония, които тѣ сочеха за най-голѣмитѣ виновници на най-голѣмото нещастие, ичнестина, което е сполетявало България. Следъ това вземе дойде още не по-малко кошмарното и тежкото време на една унижателна, макаръ и частична оккупация, време, презъ което се кова и се изкова инициатива, така нареченъ Ньойски договоръ. Едва при-сжлата, която се произнесе тамъ надъ българския народъ, бѣше прочетена и се издига надъ него дръжбашкиятъ омуркъ. Шо преследванитъ по жертви и по народни богатства се съсипаха презъ това време! Честъ, моралъ, законъ, справедливостъ, каточели всички тѣзи думи презъ това време бѣха останали безъ смисълъ, безъ съдържание. И, паралелно съ това, крѣпнѣше и навдигане глава болшевизмътъ въ най-лошия смисълъ, какъвто би могълъ да се вложн въ тази дума. Животътъ стана непоносимъ, кошмаренъ, всички слоеве обществени, кои повече, кои по-малко, запротестираха.

Дойде 9 юний на 1923 г. и тури край на той кошмаръ — уви! — за да се отвори другъ, новъ, пакъ кървавъ!

Дойдоха септемврийските дни на 1923 г., но вече съвсем пражданската война, съвсичките ужаси и жертви, каквито съвсички са свойствени на всяка война. Оттогава до днес, това, което опечалява всички — въ това число, не се съмнявамъ, и самото правителство — всеки ден почти ние сме предъ произшествия и предъ убийства съ политически характеръ. Избиватъ се общественици, второстепенни и отъ първа величина, отъ всички направления, върхътъ денъ, върхътъ метежи, бунтове, върхътъ революции, пакъ българскиятъ народъ намъри въ себе си сили, таланти, за да спаси своята държава.

И азъ не мога да не се присъединя къмъ ония добри думи, които прочитамъ въ тронното слово — да изкажемъ своята благодарностъ и своята признателностъ къмъ българския народъ за това негово велико дѣло, което се дължи на неговитѣ велики и безбройни политически — оставете вече моралнитѣ — качества.

Г. г. народни представители! Но има закони, които не трѣбва да се забравятъ — че всички има своя край. И издръжливостта народна и тя има своя край. И отъ факта, че досега всички удари, които съ се сипели върху главата на тоя народъ, той ги е понесълъ, не значи, че той не може да ги понесе и занаредъ, ако тѣ продължаватъ съ същата интензивностъ, съ каквата съ се развивали до неотдавна. Трѣбва да се направи нѣщо, трѣбва да дадемъ възможностъ на тоя народъ да си отидѣне. Едно отъ средствата е да туримъ — нека се помжчимъ всички за това — край на междупартийнитѣ кървави борби. Азъ и тукъ отварямъ една малка скоба. Зная, че всички партийни въпроси съ обществени, но тази трибуна все пакъ не е за тѣхъ. И ако искамъ да използвамъ нейното гостоприемство за партийни въпроси, ще го направя само въ случай, ако бѣда предизвиканъ. Затварямъ скобата. Ако споменахъ нѣщо за партийнитѣ борби, то е, за да заключа, че презъ това кошмарно време, презъ това болно време, опасно време, революционно време, което излизирѣваме, ние не само успѣхме да спасимъ нашата държава, но намѣрихме възможностъ да се помжчимъ да ликвидирѣме съ другия въпросъ на нашата вътрешна политика, съ прегрупирането, съ преустройството на политическитѣ сили въ България. Споредъ мене, времето, презъ което съ се решавае тая задача, не бѣше отъ добре полбраниитѣ. Но да оставимъ, казахъ, настрѣла партийнитѣ борби. Нека погледнемъ на току-що изтеклия месецъ октомврий като на месецъ, който ликвидира съ тоя въпросъ, нека сметнемъ, че партийната политическа диференциация съ завърши, че всички отиде тамъ, където му е мѣстото, където съ го призовали неговитѣ убеждения, неговитѣ интереси, откъдето той мисли, че по-добре може да служи на своето отечество. Този въпросъ е ликвидиранъ.

Сега иде другиятъ — всички заедно да послужимъ на България. За това нѣма нужда да се наредимъ подъ знамето на една партия, нито има бездруго нужда да сподѣляме властта съ нея — за България всеки може да работи отъ позицитѣ, които днесъ заема.

Прави се апелъ за обединение, за единение на силитѣ, и като целъ на това единение се сочи необходимостта българската държава да има здравъ, внушителенъ юмрукъ, да може да държи въ респектъ така нареченитѣ разрушителни сили. Да, българската държава има нужда отъ полиция — това не отричамъ — има нужда отъ силна държавна власт, но тя има нужда отъ реформаторъ, който би могълъ морално и политически да оздрави България, който би могълъ да създаде условия, при които напредъкътъ би билъ дѣло леко за българския народъ.

Въ общи линии едни задачи, около които българинтѣ и българскитѣ политически партии биха могли да съ групиратъ. Помежду си ние можемъ да бждемъ, както сме, политически противници, врагове, но спрѣмо България ние трѣбва да бждемъ само нейни приятели. Но ще кажете: „Г. Малиновъ, това, което казвате, е елементарно“. Па и затуй го казвамъ, защото, когато и да е елементарно, то е забравено, защото виждамъ, за съжаление, опити и усилия да се раздѣли българския народъ на предатели и отечествоспасители. Въ тоя дѣлежъ на народа не е спасението, а гибелта на България. Знамето, знамето, което всички трѣбва да издигнемъ, не е знамето на раздоритѣ, на кървавитѣ борби, а е знамето на обединението и единението около България. И отъ това, че ние, и всички други, не мислимъ като васъ, не значи, че по-малко обичаме България отъ васъ. Нека разберемъ тази истина, че въ тая страна нѣма предатели, а има само добри българи, които всеки по своему мислятъ за доброто на своя народъ.

Това е, което искахъ да ви кажа. (Ръкоплѣскания отъ демократитѣ, радикалитѣ и нѣкои отъ стовориститѣ)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата, народниятъ представителъ г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ (с. д.): (От трибуната) Г. г. народни представители! Явно е, че тази сесия тронното слово и отворътъ на него . . .

Х. Христовъ (с. д.): Дайте малко почивка, г. председателю!

М. Дилановъ (з): Всички излѣзоха. Дайте отдихъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Моля ви се, г-да!

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Нѣмамъ шипо притивъ.

Д. Нейковъ (с. д.): Прави се предложение, г. председателю, гласувайте го.

В. Поповъ (з): Сондирайте народното представителство.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Продължавайтѣ, г. Сакжзовъ.

Х. Христовъ (с. д.): Четирни часа не може да се следи напргнато, разберете го. Дайте 5 минути отдихъ.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Защо не гласувате предложението, г. председателю?

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Защото отъ практиката знаемъ, г. Сакжзовъ, че нѣма да се събератъ; защото почваме заседанията, не по вина на председателството, пакъ въ 16^{1/2} ч.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Явно е, че тази сесия на тронното слово и на отговора на него не му върви; не му върви, бихъ казалъ, по вина на самото правителство; то не даде значение на отговора на тронното слово. Комисията по него не може да има предъ себе си правителството, за да се разговори съ него по съдържанието, както на тронното слово, така и на отговора на него. И въ основа едно време, когато г. министъръ-председателтъ се яви предъ комисията, отговоритѣ, които се дадоха на членоветѣ на комисията, бѣха тъй сухи, тъй нескѣжжатели, тъй общи, като че ли не е имало министерски обяснения. И, въпреки всичкитѣ старания на нѣкои отъ членоветѣ на комисията да се изискатъ малко повече осветления, тѣзи осветления не можахъ да бждатъ дадени. Твърде е възможно троннитѣ слова и отговоритѣ на тѣхъ да съ си изминали модата, но, понеже правителството ги постави на дневенъ редъ, ние по неволя ще се спремъ на тѣхъ.

Въ пасажитѣ, които съ представени въ тронното слово, съ изброени почти всички въпроси, които вълнуватъ българското общество и, следователно, и неговото народно представителство.

(Председателското мѣсто съ заема отъ подпредседателъ д-ръ Б. Вазовъ)

Въ първия пунктъ се говори за усилията на правителството да запази вътрешния редъ и спокойствието въ страната. Да, ние виждаме тѣзи усилия — навсѣкжде правителството е на мѣстото си. Тамъ, където има безредни, тамъ, където има чаченки на недоволства, чаченки на бунтове, правителството е тамъ. Ние дори не знаемъ точно мѣстата, на които изникватъ тѣзи безредни, и отъ изнесеното въ печата и отъ това, което ни се каза въ комисията, ние можемъ да предполагаеме, че изобщо въ цѣлата страна има гнѣзда, въ които съ явяватъ тѣзи недоволства и навсѣкжде правителството е на мѣстото си.

По-нататкъ: „Правителството смѣта и се надѣва, че въ пътя на омиротворението и взаимна търнимостъ, ще се срѣднатъ задружитѣ усилия на всички ония, които обичатъ истински народа си и съ готови да отпадатъ всичко за неговото благоденствие“. Правителството смѣта, че въ тѣзи си усилия то ще бжде подкрѣпено отъ всички ония, които обичатъ народа си. То нека да предизвика у насъ една взаимна търнимостъ и общи усилия на всичкитѣ обществени сили въ страната, за да й дадатъ омиротворенне. На този пасажъ азъ ще се спра. Азъ съ бояхъ, че прѣдговорившиятъ г. Малиновъ нѣма да се спре толкова на тѣзи важни вътрешни въпроси, ще мине като

старъ държавникъ отгоръ тѣхъ и ще се спре върху външното положение и върху финанситѣ на страната. Обаче г. Малиновъ съ повече страсть, откогато азъ съмъ го виждалъ нѣкога, се занима съ тѣзи проклети вътрешни въпроси. Той, значи, направя първата стъпка и не ще бѣде азъ онзи, който пръвъ ще заговори за тѣхъ. Разгледайки тази втора алинея отъ първия параграфъ, азъ бихъ искалъ да срецна и въ правителството, и въ народното представителство една взаимна търпимостъ, за да бѣдемъ заслушани по тѣзи въпроси, които така дълбоко тревожатъ нашата страна.

Г. г. народни представители! Нека кажа първо, че азъ гледамъ на днешното правителство като на едно продължение на оня превратъ, който стана на 9 юний. Нито въ личната, нито въ отношенията къмъ задачитѣ на страната има промѣна. Г. Малиновъ каза, че политиката на правителството следъ 9 юний не е нищо друго, освенъ една политика, предизвикана отъ тази, която предшествуваше 9 юний, и азъ съмъ съгласенъ съ него. Политиката на правителството отъ 9 юний е една ликвидация на едно старо положение, което се създаде съ заемането на властта отъ дружбалското правителство. И понеже тази ликвидация иска да ни заведе въ едини нормални условия на съществуване, тя трѣбва да има едно начало и единъ край. Искамъ да кажа: ние трѣбва да виждаме въ тази политика едини наченки отъ края на тази ликвидация. Това обаче ние не го виждаме. Политиката на днешното правителство отъ 9 юний насамъ се води отъ една голѣма обществена мисль: да създаде една голѣма политическа сила въ страната, която да не позволи повръщането на режимъ подобенъ на оня, който прекарахме до 9 юний. Тукъ, обаче, политикатъ на правителството между хубавитѣ намѣрени не може да избира точно тѣзи средства, които ѝ сѫ необходими, за да се достигне тази цель. Правителството на Демократическия сговоръ сега поседна върху установениятѣ партии въ страната, за да сплоти доброволно и насилствено тѣзи партии на буржоазията въ една голѣма обществена сила. Недейте се тревожи отъ думата „насилствено“: въ България доброволното и насилственото преминаватъ едно въ друго. (Смѣхъ)

А. Малиновъ (д): Хубаво казано.

Я. Сакжзовъ (с. д): Политиката, която нашиятъ народъ е ималъ да търпи въ течение на десетъ години, е поставяла едини обществени слоеве вънъ отъ политическия организационни. Това сѫ преди всичко инороднитѣ елементи: на втора рѣка това сѫ всички ония елементи, които сѫ прѣко заинтересовани отъ моментното властвуване, които иматъ голѣми материални връзки съ властта и вървятъ съ нея, каквато и да бѣде тя. Това е една обикновена банална истина у насъ. Даже режимътъ на дружбалскитѣ успѣ въ течение на времето да привърже къмъ своята колесница маса градски елементи, които ние смѣтахме за неспособни да вървятъ съ една дружбалшка политика. Сега политиката на правителството за сплотяването на буржоазнитѣ партии, като апелира къмъ необходимостта отъ създаването на една голѣма обществена сила, създаде възможностъ, всички ония неорганизиранни елементи и голѣма частъ отъ инороднитѣ меншества да се влѣятъ въ тази рамка, очертана отъ правителството, и да създадатъ по този начинъ голѣмата обществена сила, каквато би трѣбвало да бѣде Демократическиятъ сговоръ.

Г. г. народни представители! Ние не сме отъ тѣзи, на които ще бѣде жално, ако пѣкон отъ партиитѣ изчезнатъ отъ обществената арена. Това, което политическиятъ животъ е докаралъ съ течение на развитието си у насъ, — да накара известни групи да отстъпятъ на заданъ планъ, други да се заличатъ, трети да свиятъ знамената си и да влѣзатъ въ едини по-други конгломерати — това ще си дойде и то си идва. Но ние, като признаваме тази необходимостъ, не можемъ да не ценимъ значението на партийната организираностъ. Единъ народъ, ако той още не е успѣлъ да създаде у себе си партийни организации, стои на много долна културна степенъ; той не е преминалъ още върху степенята, когато той самъ започва да взема обществената власть и да отговаря и задоволява своитѣ нужди и своитѣ интереси. За насъ, партиитѣ, партийнитѣ организации сѫ тѣй-жъ ценно нѣщо, както и отдѣлитѣ партийни личности, които изпъкватъ въ тѣзи партии. Чрезъ партиитѣ народътъ се проявява въ завземането на властта, чрезъ партиитѣ той се мѣчи да ръководи съдбинитѣ си и, следователно, за насъ партийната организация трѣбва да има известна ценностъ. Тази именно ценностъ ние видѣхме въ действията на Демокра-

тическия сговоръ да бѣде подценявана, да не ѝ бѣде давано оную значение, което тя има.

Какво виждаме въ края на крайщата отъ всички тѣзи усилки на Демократическия сговоръ? Ние виждаме едини припльщи отъ Радикалната, отъ Демократическата партии да влизатъ въ рамкитѣ на Демократическия сговоръ. Въ основата на този Демократически сговоръ се сгуги безъ знаме, безъ особени дори политически стремелжи една формация, която бѣ на залѣзване — формацията на обединенитѣ Прогресивна и Народна партии. Нека да не имъ се зловиди това окачествяване, което прави. Политическо залѣзване е имало, то се знае. Тѣ бѣха готови да свиятъ знамената си, тѣ бѣха готови да се отречатъ отъ водителитѣ си, тѣ бѣха готови да приематъ една друга програма — както я ѝ приеха — и друго название, и тѣ се вмѣстиха вътре въ основата на тоя Демократически сговоръ. Какво повече стана, какво повече се привлѣче? Ние имаме пакъ Радикална партия, водена отъ г. Костуркова, ние имаме пакъ, макаръ и нахърнена, Демократическа партия, водена отъ г. Малинова. Какво имаме въ Демократическия сговоръ? — Народната и Прогресивната партии въ основата и нѣколко отдѣлни припльщи отъ Радикалната и Демократическата партии, отдѣлни личности, навлѣзли вътре, бивши офицери, влѣзли въ нашия политически животъ. Прекрасно! На добъръ часъ! Нека се проявятъ обществено-политически, но да се създаде такава обществена сила, която да може, мимо всички други обществени формации, да ръководи страната мирно и тихо напредъ, къмъ прогресъ — това ще трѣбва да се докаже. А нѣкъ още въ самия първи параграфъ сѫ говори за оную неестествено, ненормално състояние, въ което се памира страната. Параграфътъ говори така, но действителността е нѣщо повече: омнотвореностъ нѣма — усмирение има. Омнотвореностъ трѣбва да дойде. За да дойде, обаче, омнотвореностъ — както и преговорившиятъ г. Малиновъ каза — ние сами ще трѣбва да направиме нѣщо повече: да понесемъ върху почвата на взаимната търпимостъ да се срецнатъ задружитѣ усилки на всички сили, които искатъ да създадатъ омнотворение у насъ. А това омнотворение има ли го?

Ц. Бръшляновъ (д. ст): За нѣго апелира всеѣки денъ правителството.

Я. Сакжзовъ (с. д): Г. Бръшляновъ казва, че правителството всеѣки денъ апелира за омнотворение. Но не е достатъчно само да се апелира, а трѣбва да се върши нѣщо, за да може да дойде туй омнотворение. И ето, азъ павлазамъ къмъ единъ втора частъ отъ въпроси, които не сѫ отбѣлѣзани отъ васъ нито въ тронити слова, нито въ отговора му, но които въпроси, обаче, съществуваатъ, тревожатъ населението, тревожатъ страната и не ѝ даватъ възможностъ да се омнотвори. Дѣ сѫ тия въпроси? Тия въпроси, г. г. народни представители, тия проблеми на нашия вътрешенъ животъ се намиратъ въ две до неотдавна голѣми групиранни, каквито представляваха Народниятъ земеделски съюзъ и Коммунистическата партия. И ние не можемъ да не се докоснемъ до тия проблеми. Говорейки за омнотворение, ние не можете да не се доближите до тѣхъ, да признаете тѣхното съществуване и да се помъчите да намѣрите начинъ, да примирите тия две голѣми групи съ днешното положение или, ако не съ днешното — съ едно възможно утрешно положение.

Азъ започвамъ отъ Народния земеделски съюзъ. Той не е такъвъ, какъвто искатъ да го представятъ неговитѣ върхове, които сѫ избѣгали: г. г. Обовъ, Коста Годоровъ, Нелѣко Атанасовъ и Христо Стояновъ. Презъ последнитѣ дни отъ управлението на Стамболійски Земеделскиятъ народенъ съюзъ бѣ започналъ да става такъвъ, какъвто днесъ искатъ неговитѣ върхове да ни го представятъ. Развитието на дружбалската власть — развитието на едини апетити неудовлетворени и незадоволени — накара много земеделци да изпъкнатъ на повръхността и да даватъ тонъ на тази дружбалшка власть. Днесъ, обаче, отрезвлението въ срѣдата на Земеделския съюзъ, ако не пълно, то е на пѣтъ да настане. Българскиятъ земеделски съюзъ е пълни отъ онова земеделско население, което ние много добре познаваме. Елементитѣ, които съставляватъ Земеделския съюзъ, не сѫ такива, които да ни даватъ тревоги, които да ни каратъ да се тревожимъ за утрешното бъдеще на тоя съюзъ: тѣ сѫ мирни елементи; тѣ дори въ известна своя частъ сѫ прогресивни елементи; тѣ утре ще станатъ и културенъ елементъ на нашето общество, на нашата страна; ние ги знаемъ въ миналото, знаемъ ги и въ настоящето, ние нѣма какво да се боимъ отъ тѣхъ. И когато говорамъ

за едно омиротворение на тази част от българското население, на тази организация, ние ще трябва да имаме предъ видъ иманно ония елементи, които съставляватъ съюза, а не неговитѣ върхове — първо, второ или трето-разредни. И когато ни се отговори отъ тази страна (Сочи дѣсницата), че правителството прави всичко, че то апелира всѣки денъ за омиротворение, това е малко. Вие ще трябва да се заемете съ удовлетворяването на политическия, стопанскитѣ и културнитѣ нужди на тия елементи, на тази част отъ населението, която пълни Земледѣлския съюзъ. Това, обаче, ние го не виждаме. Презъ изтеклитѣ заседания на тази Камара твърде малко з направиено отъ правителството. И сега наново азъ не виждамъ да е посочено нѣщо такова, което да може да допринесе за омиротворението на тия елементи.

Другата организация, която е не по-малко важна, е тази на комунистичитѣ. Тази организация може да се каже, че не е противоречива вътре въ себе си, че нейнитѣ върхове отговарятъ на едно вътрешно състояние на бившата комунистическа организация. Много работнически елементи, много сиромашки припълци, много селски привърженици на комунистическата организация сѣ действително такива, каквито върховетѣ имъ искатъ да ги представятъ. Тѣ сѣ не само революционни — революционността може да бъде едно свойство, което да се сподѣля и отъ много други обществени сили — но тѣ сѣ и бунтовни: тѣ сѣ съ единъ темпераментъ на възстание: тѣ искатъ съ едно булверсиране, съ едно коренно измѣняване, съ едно събаряне на днешното, да създадатъ своето щастие. Работническиятъ елементъ у тѣхъ не е възпитанъ въ пощеността, съ която общественото развитие се движи. Работническиятъ елементъ въ нея презъ последнитѣ години се е възпиталъ, се е налъхалъ съ едно бунтовническо настроение, което отговаря на настроението въ голѣмата Съветска болшевишка република. Поради това, ние ще трябва да направимъ тукъ една разлика. Политиката на правителството по отношение на комунистическата организация трябва да бъде малко по-друга, отколкото политиката му къмъ Земледѣлския народенъ съюзъ. Правителствената политика трябва да се помъчи да даде възможностъ на работническиятъ елементи, които не сѣ съ такава настроение, да заживѣятъ единъ легаленъ животъ, за да защитаватъ своитѣ интереси, да повдигнатъ своето материално положение, да задоволятъ своитѣ политически нужди. Следователно, въ туй отношение правителството трябва да направя една разлика между тѣзи, които искатъ да живѣятъ легаленъ животъ, и тѣзи, които на всѣки случай не смѣтатъ да волятъ такъвъ легаленъ животъ.

Вие чухте преди малко отъ цитата, който направя г. Малиновъ отъ „Работнически вестникъ“, че тѣ, ако отхвърлятъ външната намѣса и външното нахлуване отъ границата навътре, наопаки, искатъ вътре въ страната да направятъ възстание чрезъ недоволнитѣ елементи, чрезъ тия, които сѣ недоволни въ села и градове: тѣ искатъ чрезъ възстание да се наложатъ, да взематъ властта и да си направятъ една република, една държава такава каквато имъ въ Русия. На туй стремление на работничитѣ, чрезъ насилствено прокарване на своитѣ идеи, да измѣнятъ обществения строй, ние не можемъ да бъдемъ въ поддръжка. Но, като не можемъ да бъдемъ въ поддръжка на такива усилия, ние сме длъжни въ сѣщото време да заявимъ предъ правителството отъ една страна и предъ тия, които правятъ тия усилия отъ друга, че въ известна частъ отъ това работничество — и тя е достатъчна за първо начало — има елементи, които се подлавятъ на една легална организация. На тая легална организация трябва да се даде възможностъ да съществува. Вие не можете да искате отъ нея да се прелѣе въ друга легална организация. Достатъчно е да ѝ дадете просторъ, да ѝ дадете възможностъ да се прояви на една законна почва и съ това ще отмахнете отъ тази комунистическа организация една голѣма частъ, която ще бъде способна да се подладе на законнитѣ стремления, къмъ единъ легаленъ животъ.

Силата на тия две организации, земеделската и комунистическата, колкото и да искате да намалявате значението имъ, е известна на васъ, г. г. народни представители. Тѣ може-би намаляватъ, тѣхната сила постепенно се губи. Обществентѣ движения на западъ и невъзможността имъ тукъ да прогресиратъ ги накара да избегнатъ насилственитѣ методи и да приематъ легалнитѣ. Вие ще трябва да примирите обаче мнозинството и на единитѣ и на другитѣ съ днешъ съществуващия начинъ на управление, а за туй ще трябва и вашето управление да се нагоди споредъ политическия и стопанскитѣ нужди на тѣзи две голѣми обществени сили въ нашата страна.

Това е като единъ уводъ за онова, което ще трябва да кажемъ по политиката на правителството отсега нататъкъ.

Въ вашето тронно слово вие говорите: „Народното представителство е честито, че може да отдаде на народа похвала и благодарностъ за неговата трезвеностъ и съкровено желание да запази България отъ всѣко изпитание“, че той не се е поддалъ на изкушенията, които му идѣха и отъ вънъ, и отъ вътре. Вѣрно е, никой народъ не е толкова гламавъ да прибѣгва къмъ възстание и къмъ въоръжена сила, за да си удовлетворява интереситѣ, ако му бъде дадена възможностъ по единъ законенъ начинъ да дава удовлетворение на тия интереси. Питамъ сега по-нататъкъ: вашето управление, управлението на Демократическия сговоръ, управлението на това правителство успѣло ли е да даде на българския народъ сигурността, че неговитѣ политически и стопански интереси ще бъдатъ задоволени? Направили ли сте вие опити? Доколкото ние имаме сведения наши, на социалдемократията, изъ живота на нашитѣ политически борби, доколкото познаваме борбитѣ и на другитѣ партии, ние чуваме постоянно оплаквания, че правителството се мъчи да разстрои партиитѣ, не дава възможностъ и на ония остатъци — демократи, радикали и на партията на социалдемократията — да се проявятъ политически и да защитаватъ своитѣ политически интереси въ страната. Ние имаме единъ дълъгъ списъкъ на мѣстности, където правителствени хора или правителствени агенти, хора на властта, хора на Демократическия сговоръ сѣ си послужили и съ властта, и съ авторитета на правителствентѣ депутати, за да намалятъ политическата дейтелностъ и политическото проявление на другитѣ партии. Такъвъ единъ списъкъ скоро ние ще представимъ на г. министра на вътрешнитѣ работи. Подобна една политика — правителството да се мъчи да не допуша другитѣ партии да се проявятъ, да имъ противопоставя своята организирана сила въ лицето на своитѣ стражари, да обзгодна дори избрани отъ народа представители да обизнеси и окръжни съвети, да пречи на тѣхното доближаване до народа и на изпълнението на тѣхнитѣ длъжности спрѣмо тоя народъ — такава една политика не може да бъде одобрена, такава една политика не може да направи онова впечатление на нашия народъ, което вие искате да се направи съ това, като искате да похвалите нашия народъ, че той е билъ достатъчно патриотиченъ, за да не се подладе на ония изкушения, които му се правятъ отъ известни срѣди. Не може по този начинъ, не може, като възбуждате всички срѣди противъ васъ, като разкъсвате партиитѣ, като се мъчите да разединявате и ония остатъци, които ги има, като се мъчите да не допускате тѣхното политическо проявление, да докарате омиротворение. Съ това вие докарвате едно възмущение, едно негодувание, което, благодарение само на силната организираностъ на нашитѣ партии, може-би, не преминава въ единъ по-други проявления. То може да премине и въ проявление или въ изказване недоволството по оня примитивенъ начинъ, по който известни срѣди го правятъ, то може да премине и въ една друга форма, въ едно ненавременно обличение между оппозиционнитѣ групи, за да волятъ една борба срещу правителството, което не дава никакво значение на ония граждански и политически свободи, отъ които ние се ползуваме тукъ. Не е възможно по този начинъ да се върви напредъ. И ако това се продължава, очевидно е, че вие ще докарате положението дотамъ, че срещу васъ, както и г. Малиновъ каза по-рано, ще се повдигне сѣщото негодувание и сѣщото възмущение, каквото се бѣ повдигнало преди година и повече срещу управлението на Стамболийски.

Вториятъ пасажъ на тронното слово говори, че външното положение на страната е добро и че отношенията ни съ нашитѣ съседи сѣ приятелски. Въ този вторъ пасажъ, а сѣщо и въ третия, се говори за онова подобрене, което е станало по отношение на нашитѣ малцинства. Говори се за усѣха ни въ Обществото на народитѣ, лето сме съжалили нашия подписъ подъ пакта, постановенъ въ Женева: говори се сѣщо и за спогодбата, направена чрезъ Обществото на народитѣ съ Гърция.

Г. г. народни представители! Въ последнитѣ месеци или въ последната година можемъ да кажемъ, че единъ отъ най-тревожитѣ въпроси на нашия животъ е станалъ и въпросъ за прииждането на припълци отъ Добруджа, Македония и Тракия. Ние и така имаме твърде много народни елементи у насъ; ние и така имаме гости. 20—30 хиляди руси, и всѣки месецъ, всѣка седмица приидватъ у насъ бѣжанци отъ околнитѣ, отъ съседнитѣ държави,

пришълци отъ наша народност, които идватъ голѣми, боси, безъ покривъ, безъ средства за съществуване и които ние сме длъжни да приютимъ, да имъ дадемъ най-необходимото на първо време и следъ това да си намѣрятъ работа у насъ. Средствата на държавата, и безъ това оскъдни, отиватъ за задоволяване на тѣзи най-непосредствени нужди на избѣгалитѣ отъ тамъ. Възгъ отъ това иде и другата опасностъ: на тѣзи пришълци ние трѣбва да строимъ жилища; тѣ сами започватъ да се прехранватъ у насъ и съ това намаляватъ и безъ туй намалената възможностъ на тукашното население да може да съществува чрезъ своя трудъ. Безработицата расте и тѣзи елементи, допли гладни, боси, задоволяващи се съ най-необходимото, сж една голѣма конкуренция за нашето работно население. Този въпросъ почва да става все поевче и повече остъръ за насъ и ние не виждаме никаква възможностъ той да бѣде намаленъ, неговото значение да бѣде отслабено.

Какво е направилъ правителството по този въпросъ и какво може да направи? Преди нѣколко месеца, когато г. министърътъ на външнитѣ работи си прави тукъ изложението, ние имаме случай да посочимъ на начинитѣ, по които може да се спомогне горе-долу, търпимо, за да се подобри положението на страната и на малцинствата у насъ, които приждатъ. Ние още тогава бѣхме посочили, че нѣма другъ пътъ. Въпросътъ за нашитѣ малцинства не е поставенъ въ Европа по-друго-яче, освенъ на една почва, която може да бѣде обработена чрезъ демокрацията. Ние не можемъ да апелираме тамъ по него въпросъ на чувството на хуманитетъ само къмъ управляющитѣ; ние не можемъ да искаме да бѣде разрешенъ този въпросъ само съ правителствата. Нашата страна и нейното правителство, бихъ казали нейнитѣ правителства, сж заставени по необходимостъ да вървятъ по два пътя: по пътя на въздействието върху правителствата и по пътя на въздействието върху народитѣ, върху тѣзи народи, които създаватъ правителствата тамъ и които ще накаратъ правителствата си да обърнатъ внимание и на особеното тежко положение, въ което се намира нашиятъ народъ съ туй постоянно приждане на пришълци, на бѣгълци. Азъ направямъ сжко, че и днесъ, при новото положение, въ което се намира Европа и нашата страна, даже подиръ падането на Магдоналда и идването на консервативното правителство, въпросътъ си остава пакъ сжиятъ, начинътъ, по който ние можемъ да помогнемъ на тѣзи малцинства, си остава пакъ сжиятъ. Правителството ще трѣбва да намѣри начини да се доближи до демократичитѣ въ Европа. За това, обаче, не е достатъчно онова, което направихте и манифестирахте напоследъкъ, като отидохте на единъ демократически конгресъ въ Франция, а тукъ у насъ не проявявате тази демократичностъ и не вървите по пътя на демокрацията, не давате възможностъ за свободно проявление на всички политически групи, задущавате, пречите на съществуващитѣ партии и партийни групи да се проявяватъ, не давате възможностъ на една голѣма група, каквата е Земледѣлскиятъ народенъ съюзъ, да заживѣе единъ легаленъ животъ, и не се опитвате да отдѣлите ония отъ комунистическата група, които сж способни за сжко такъвъ легаленъ животъ. Една широка политика на демокрацията, която ние можете да инюрирате, да поведете тукъ, ще ни даде възможностъ да се доближиме до европейската демокрация, възгъ, разбира се, отъ онова, което можете да направите, когато ще имате възможностъ да се срещнете, както по-рано се каза, съ представители на демокрацията — да искате да ги сблизите съ насъ, да дойдатъ да разбератъ нашето положение, за да можемъ да имаме повече приятели въ Европа, отколкото досега. Не е безъ значение това, че въ Европа не се довъряватъ на нашето правителство, не се довъряватъ на Демократическия сговоръ, не го смѣтатъ за демократически, а напротивъ смѣтатъ, че той е въ противоречие съ демокрацията. Това ще трѣбва да бѣде разбито по два начина: когато ние тукъ създаваме демокрацията и когато повикате представители на европейската демокрация да лобятъ тукъ у насъ да се увѣрятъ въ малкото поне омнотворение и въ малката демократичностъ, която се забелязва отъ 9 юний насамъ.

Така че по въпроса за нашитѣ малцинства на нашето правителство не остава, освенъ да следва този пътъ, който чие сме му отдавна препоръчвали и който е единствениятъ. Малкитѣ флуктоации, които днесъ могатъ да станатъ въ Европа, като идването на властъ на консервативната партия въ Англия, не трябва да ви смущава и не могатъ да попречатъ на изблика и на ръста на демокрацията и въ Англия, и въ всички западни държави, която ще бѣде единствената гаранция, за да можемъ ние да апелираме

къмъ свѣта за подобрене живота на нашитѣ еднородци въ съседнитѣ страни.

Още една стѣпка трѣбва да бѣде направена по-нататъкъ, която ние не виждаме да се прави, но на която трѣбва да се тури началото — съ Сърбия, съ сръбитѣ биха могли да разбератъ — както голѣма частъ отъ тѣхъ разбиратъ — възможността за едно сближение съ нашата страна. Отъ насъ сжко така ще трѣбва да се направятъ постѣпки, за да се разширятъ тѣзи познанства, за да се даде възможностъ и на сръбитѣ да се запознаятъ съ насъ, и ние да се запознаемъ съ мъжнотитѣ на тази наша съседка. Защото най-сетне въпросътъ за Македония нѣма да бѣде решенъ въ едно кратко време; той ще се реши на етапи и тѣзи етапи трѣбва да бѣдатъ извървени единъ по единъ. Въ туй направление ние бихме очаквали правителството да направи крачка напредъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

Въ последния пасажъ на тронното слово правителството говори, че ще поднесе на наше обсъждане и одобрение редица законодателни мѣроприятия, целящи да насърчатъ производнителнитѣ сили на народа, да подпомогнатъ стопанския и социаленъ напредъкъ на страната, да подобрятъ и приспособятъ къмъ духа на времето нашето правно устройство и да се облекчи финансовото положение на държавата. Когато въ комисията по изработване отговора на тронното слово азъ запитахъ г. министъръ-председателя, като какви законоположения, какви законопроекти правителството тъкми да внесе, той не ни даде положителенъ отговоръ, а съседътъ ми, секретарятъ на комисията г. Милевъ, каза: „Това сж общи думи, обещание, нѣмаме нищо конкретно предъ видъ“. На това азъ бихъ искалъ да atra вниманието на народното представителство.

Политическата страна на омнотворението я разгледахме. Но възгъ отъ политическата страна има другъ единъ въпросъ — въпросътъ за стопанския животъ, за материялното удовлетворение на нашето население, което нѣшо става все по-мъчно и по-мъчно. Сжкопнята, недостигътъ на заплати, невъзможността да се направятъ повече уселня, за да се спечели повече хлѣбъ и повече продукти, всичко това отъ години наредъ ни тежи и става все повече и повече остро. Ние не виждаме правителството ни съ единъ пасажъ, ни съ една дума да отбелязва тази острота на незадоволството; ние не виждаме да посочва и средствата, чрезъ които то да се премахне. А, в. г. народни представители, ако правителството не прави това, тогава кой ще го направи? За насъ е много важно да имаме една такава декларация отъ страна на правителството. Обществениитѣ групи се изказватъ и ще се изказватъ. Ние чухме г. Малинова да казва, че той е за държавното вмѣшателство. При единъ такъвъ моментъ, при едно таково остро незадоволство, при една такава физическа невъзможностъ да се задоволятъ градскитѣ и селскитѣ маси въ най-елементарнитѣ имъ нужди, тази негова декларация я имаме. Ние знаете на какво становище стоимъ ние по въпроса за държавното вмѣшателство. Но намъ ни е мъчно, ние не можемъ да обогримъ мълчанието на правителството по туй въпросъ. Въ правителството има нѣколко течения, не само въ политическо отношение. Това, което ние наричаме Демократически сговоръ, то е единъ конгломератъ отъ борящи се помежду си политически групи. Но и въ стопанско, и въ икономическо отношение ние виждаме какъ едни тенденции оборватъ, умадоважаватъ или възсипратъ други и ни една отъ тѣхъ не излиза на повърхността. Азъ съмъ следилъ съ внимание, съ повече внимание тази страна на правителствената дейностъ, отколкото другата, политическата, и повече тукъ бихъ искалъ да намѣря нѣшо, което да бѣде като едно начало на една стопанска политика у насъ.

Следамъ г. Андрея Личевъ: въ негово лице ние имаме единъ голѣмъ противникъ на държавното вмѣшателство. Ние имаме неговитѣ изявления неотдавна, направени на конгреса на Демократическия сговоръ: „Сжкопня имате, пазарнитѣ цени сж високи, притовете си вашия домагненъ бюджетъ споредъ пазарнитѣ цени“. Това какво означава? Това означава — прави, струвай, излизай извънъ кожата си, за да можешъ да докарашъ своя бюджетъ споредъ пазарнитѣ цени. Имате безработица, имате работна заплата, която не е толкова голѣма, за да задоволи работника; имате държавни чиновници съ малки заплати; имате сѣтеко българско население, което е принудено още отсега да купува жито, да купува хлѣбъ — какъ ще съгласите тѣхния бюджетъ споредъ пазарнитѣ цени? И ако народ-

ното представителство вземе примѣра на правителството и не изкаже своето решение, че правителството и държавата трѣбва да се намѣсят въ този акутенъ въпросъ на съществуване, тогава вие отваряте всички врати на недоволството, вие отваряте вратитѣ на онова, което се нарича нелегални средства, за да могат хората да задоволят своитѣ нужди — отъ обикновената кражба до бунтоветѣ, до недоволствата и ако щете до онова, което ви проповѣдва „Работнически вестникъ“. Трѣбва, значи, да преминемъ къмъ нѣщо си и въ туй отношение. Мене по би ми харесала декларацията, която миналата година направи представителътъ на народняшката група г. Буровъ, като каза, че той не е антиетатистъ за всѣка една областъ; където държавното вмѣшателство може да докара резултати, приемливи за голѣмата частъ отъ населението, той билъ за него. Е добре, г-да, ако отъ крайната, консервативната група — такава е нейното име, нѣма защо това да бъде обидно — излиза такава мнение, ако това мнение може да бъде прието, защо правителството да не го възприеме? Защо г. министъръ-председателътъ въ своята речъ предъ конгреса на Демократическия съговоръ отиде да туря държавата на последно мѣсто въ преустройството на нашия стопански животъ? Защо той туря на първо мѣсто частната инициатива, инициативата на консоматоритѣ, инициативата на търговцитѣ, инициативата на производителитѣ — както той ги нарича „честци и искрени производители“ — и чакъ най-сетне туря държавата? Правителството е, което ръководи съединитѣ на единъ народъ, което се мъчи да задоволи и политически, и стопански съвременницитѣ си; то е, което ще трѣбва да поеме инициативата, за да може тази стопанска криза да бъде облекчена. А ние не виждаме началото на това. Ние не виждаме, първо, мисълта, съгласието за една подобна инициатива, а подиръ това ние не виждаме и конкретнитѣ законопроекти.

Г. г. народни представители! Ако ние така разбираме управлението на една страна, ако ние така разбираме нашата задача като държава и като правителство, да не се вмѣсваме даже тогава, когато почти цѣлиятъ народъ вика за едно вмѣшателство, тогава ние се отказваме и отъ тѣзи функции, които сме възприели. Тогава нѣмало би нужда отъ едно правителство, освенъ ако смѣтаме, че ние сме една полицейска държава, и правителството ще изпълнява само полицейскитѣ и усмирителнитѣ свои функции. Така не може, и щомъ така не може, ние ще трѣбва да очакваме отъ правителството въ отговора, който то ще ни даде, най-първо да ни въведе — дори тѣй би трѣбвало да бъде — въ дебатитѣ, а не да чака ние да се явяваме като единъ критиченъ на неговитѣ неизвѣстни мѣроприятия. Трѣбваше самъ г. министъръ-председателътъ, правителството, да излъже съ единъ широкъ планъ на действие, планъ на политическо омиротворение и стопанско удовлетворение, та тогава ние да се изказжемъ по този планъ, а подиръ това да преминемъ и къмъ отдѣлнитѣ мѣроприятия. Нищо подобно не виждаме. И въ туй отношение азъ виждамъ какъ правителството твърде равнодушно, безъ особень интересъ се е отнесло къмъ тази си задача — да ни даде едно тронно слово и да иска отъ насъ да даваме отговоръ на това тронно слово. Ние се помъчихме да покажемъ — г. Малиновъ за себе си и азъ за себе си и отъ страна на моитѣ другари — какво е нужно да бъде направено. Но ние бихме искали правителството да ни посочи тѣзи свои намѣрения, да се спремъ върху тѣхъ, за да можемъ да дадемъ и политическото и стопанско удовлетворение на тази страна.

Азъ казахъ каквото имахъ да кажа по отговора на тронното слово: остава по-нататкъ правителството да влѣзе въ ролята си. Първата негова стѣпка трѣбва да бъде тази — да си даде смѣтка, дали не е време вече да се ликвидира съ този непорядокъ периодъ, който последва отъ 9 юний, дали не ще бъде необходимо въ правителството да стане една промѣна. Не тѣзи, които усмиряватъ, не тѣзи, които правятъ революция, не тѣзи, които смѣняватъ единъ режимъ, сж повинанитѣ да водятъ страната и въ нейното по-нататъшно развитие. Обществото и то прави раздѣление на своя трудъ. Не може, не е естествено ония, които сж жертвували себе си, за да извадятъ своето общество отъ едно непорядочно състояние, сжщитѣ тѣзи лица, да продължатъ и въвеждането му въ нормалния редъ. Вътре въ себе си това положение съдържа едно противоречение. Въ всички истории, въ всички случаи вие ще видите такива лица или да напуснатъ тази си роля, да я оставятъ и да предадатъ на други нормалното водене,

или, ако тѣ сами продължаватъ да водятъ обществото и въ нормалния му животъ, да вмѣкватъ въ управлението елементи отъ оня периодъ, презъ който тѣ сж извършили смѣната. Тѣ носятъ съ себе си своитѣ методи, своитѣ маниери и своя начинъ на гледане и отношение къмъ групи, партии и обществени сили, и затуй е необходима една такава промѣна.

Но България, както въ всичко, така и тукъ, се е примирила, върви по-нататкъ, макаръ и да има въ ерѣдата на обществото, и наше и външно, изражение на недоволство. Ще чуете навѣсѣждае у насъ, ще чуете и вънъ да се казва: че е време да стане една подобна промѣна, но нѣма защо нито отъ вънъ да ни я налагаатъ, нито пъкъ ние, които стоимъ извънъ правителството, да му я налагаме. Ние само можемъ да му я посочимъ. Тя се явява една необходимостъ. Дайте възможностъ въ този ликвидационенъ периодъ да се извърви единъ етапъ, деветоюнцитѣ да минатъ въ резерва. Нека правителството да излъже пакъ отъ сжщия Демократически съговоръ и отъ сжщитѣ групи. А, слава Богу, вие ги имате и ги кахите за съдействие, кахите ги за сътрудничество. Вие имате групата на демократитѣ, имате групата на радикалитѣ, имате дори групата на земледѣлцитѣ, които биха могли . . .

Отъ сговоритѣ: А-а-а!

Я. Сакжзовъ (с. д): А, безъ съмнение, вие ще ги викнете. Това е пакъ една мисълъ . . .

Ц. Бръшляновъ (д. ст): Тѣ не приематъ съ насъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): То е другъ въпросъ. Вие имате значи възможностъ да засилите себе си, вие имате възможностъ да дадете на страната единъ обликъ на едно по-друго управление, и туй ново управление ще може да се справи съ ония задачи, за които говорихме. То ще може да примири и Земледѣлския съюзъ, то ще може да туря едно начало да се примири и Комунистическата партия. Непорядокъ е това положение. Ще трѣбва и въ нея областъ да се създадатъ единъ етапи — едно измѣнение на закона за амнистията; ще трѣбва да се разшири тази амнистия, за да могатъ да се върнатъ по-обективнитѣ и по-мирнитѣ елементи, и когато дойдатъ, да имъ дадете възможностъ да живѣятъ, да съществуватъ, да се проявяватъ. И по този начинъ вие, ако направите тая стѣпка, ще направите оня етапъ, който е необходимъ за нашата страна. Тогава, така разширени, ще можете да имате повече впечатления за нуждитѣ на този свѣтъ, който ще ръководите, ще можете да възприемете и неговитѣ стопански нужди, да се възодушевявате отъ необходимостта да ги задоволите, да направите конкретни предложения за това и да тръгнемъ по пътя на едно стопанско преустройство. Туй развитие на производителнитѣ сили, туй стопанско задоволение, за което говорите, то трѣбва да бъде изразено въ тия конкретни законопроекти. И когато ние завършваме единъ периодъ — периодътъ на ликвидацията — ние ще трѣбва да покажемъ на дѣло, въ конкретностъ, че той се завършва. И когато вие искате къмъ това омиротворение да се възодушевяваме отъ една взаимна търпимостъ и да дадемъ венчикитѣ си сили за туй омиротворяване, очевидно е, че то нѣма да стане, ако вие не направите тия стѣпки. Но вие не можете само съ това; да правите апели на думи, а да не вършите никакви дѣла; въ конкретностъ да не давате нищо, а да правите само апели. Когато онзи денъ запитахъ г. министъръ-председателя какво е направено за омиротворяването, той ми отговори: „Ние, министритѣ и депутатитѣ отъ Демократическия съговоръ ходимъ между народа и му говоримъ“. Говоренето си е говорене, г. министъръ-председателю, но трѣбватъ дѣла и тия дѣла ние очакваме. А дѣлата се състоятъ въ това: да дадете възможностъ на всички партии да се проявяватъ, да не оставяте властитѣ власти да пречатъ на тѣхното проявление въ изборитѣ и въобще въ тѣхната дейностъ, да оставите и Земледѣлския съюзъ да се прояви. Подиръ това вие ще можете да кажете, че политически вие правите нѣщо на дѣло. Сжщото е и въ областта на стопанското преустройство: дайте да видимъ законопроектията, да ги разгледаме, и ние ще ви посочимъ онѣзи мѣрки, които биха могли да бъдатъ добавени или взети за едно стопанско удовлетворение на нашата страна.

Това е, което има да кажа по отговора на тронното слово. Очевидно е, че дебатитѣ по него нѣма да дадатъ особени резултати. Ние ще очакваме въ законопроектитѣ по отдѣлнитѣ министерства, които ще ни внесете, да ви-

димъ оная физиономия, която вне занапредъ, следъ започнатото омиротворяване, ще искате да направите впечатление, че я имате; вне ще искаме да видимъ тази ваша физиономия въ онѣзи закономѣрки, които вне ще ни дадете като конкретни предложения. Това ще характеризира вашата политика, а не онѣзи хубави думи, които вне отправяте за смирстворяване, и не онѣзи апели, които отправяте къмъ насъ за подкрѣпяне уселнята на правителството.

Съ тѣзи думи азъ завършвамъ моята речъ по отговора на тронното слово. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председательтъ: Г. г. народни представители! Нѣма други записани да говорятъ по отговора на тронното слово. Азъ моля представителитѣ на партийнитѣ групи, които бѣха желали да се изкажатъ по отговора на тронното слово, да взематъ думата — иначе ще считамъ, че дебатитѣ сѣ изчерпани и ще минемъ по-нататѣкъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Ако се прекратятъ дебатитѣ, групитѣ пакъ ще трѣбва да се изкажатъ.

Председательтъ: Ако групитѣ искатъ да се изкажатъ, защо ще чакатъ прекратяването на дебатитѣ и спешна покана?

Д. Кьорчевъ (н. л.): Ако се прекратятъ дебатитѣ, тогава ще канитъ групитѣ да се изкажатъ.

Председательтъ: Правилникътъ не предвижда подобенъ редъ, когато дебатитѣ се прекратяватъ не поради това, че вече сж говорили 10 души и има рѣшенне на Събранието за прекратяване на дебатитѣ, а поради това, че нѣма желающи да говорятъ. (Глъчка)

Х. Христовъ (с. д.): Щомъ нѣма желающи да говорятъ, да се гласува отговорътъ на тронното слово!

Председательтъ: Г. Дилиановъ е искалъ думата, но той желае да говори пети или шести по редъ.

Г. Дилиановъ! Виждате, че нѣма други записани, затова ще трѣбва сега да говорите.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Другъ нѣтъ това не е било въ българския Парламентъ.

Д. Нейновъ (с. д.): Нѣма какво да чакате; нѣма желающи да говорятъ — има думата правителството!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Дайте думата на г. министъръ-председателя.

Х. Христовъ (с. д.): Понеже никой отъ министритѣ не иска думата, поставете на гласуване отговора на тронното слово!

Председательтъ: Г. министъръ-председательтъ ще говори. Но азъ смѣтамъ за свой дългъ преди да прекратя

дебатитѣ и да дамъ думата на г. министъръ-председателя да покана опозиционнитѣ групи да се изкажатъ, за да не се оплакватъ подиръ, че били лишени отъ възможностъ да се изкажатъ. И понеже виждамъ, че никой другъ отъ представителитѣ на опозиционнитѣ групи не иска думата, ще обявя дебатитѣ за изчерпани.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Г. председателю! Това не е вѣрно — групитѣ ще се изкажатъ.

Председательтъ: Какво чакатъ тогава? Нека ораторитѣ имъ се запишатъ и да говорятъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Не всички искаха да се изкажатъ днесъ.

Председательтъ: То е другъ въпросъ: по запишете се за да се знае, че искате да говорите.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Азъ знаа, че никой не може да ни отнеме думата, когато искаме да говоримъ. Като мисля, че и останалитѣ групи ще се изкажатъ, то бюрото ще покани да се изкажатъ ония групи, които не сж се изказали.

Председательтъ: Вне сега се запишете, а утре можете да говорите.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Добре, запишете ме, но ще говоря по тая вечеръ, а утре.

Министъръ-председательтъ А. Ц. Цанковъ: Въ срѣда.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Добре, въ срѣда.

Председательтъ: Г. г. народни представители! Понеже г. Кьорчевъ моли да се отложатъ дебатитѣ по отговора на тронното слово и да му се даде възможностъ да говори въ следующето заседание, то моля ония отъ васъ, които сж съгласни да се вдигне днесъ заседанието, като идното заседание бжде въ срѣда, 15 ч., да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Значи Вне, г. Кьорчевъ, ще говорите въ срѣда.

Предлагамъ за заседанието въ срѣда да имаме следния дневенъ редъ:

1) Трето четене законодателното предложение за изменение чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание и

2) Продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Ония отъ васъ, които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Закривамъ заседанието.

(Закрито въ 19 ч. 10 м.)

Председатель: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Подпредседатели: { **Н. НАЙДЕНОВЪ**
Д-ръ Б. ВАЗОВЪ

Секретарь: **Г. ТЕРЗИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Никола Милевъ, д-ръ Никола Чирпацлиевъ, Тодоръ Маждраковъ, Александъръ Пиронковъ, Владиславъ Мариновъ, Продавъ Поповъ, Тончо Велиновъ, Никола Балтовъ, Йосифъ Робевъ, Крумъ Славовъ и Хинекъ Майеръ	15	
		Предложение за изменение чл. 9 отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание (Второ четене)
		Тронно слово — докладване и разискване по отговора на тронното слово
		Дневенъ редъ за следующето заседание
		15
		27